

Taksa plaćena u gotovom.

HRVATSKI ŠUMARSKI LIST

(REVUE FORESTIÈRE CROATE)

BR. 5.

SVIBANJ

1941.

UREDNIK ING. PETAR PRPIĆ

HRVATSKI ŠUMARSKI LIST

IZDAJE HRVATSKO ŠUMARSKO DRUSTVO

Uređuje redakcioni odbor

Glavni i odgovorni urednik: ing. Petar Prplić

ŠUMARSKI LIST

IZLAZI SVAKOG PRVOG U MJESECU NA 2—4 ŠTAMPANA ARKA

Članovi REDOVNI, IZVANREDNI I POMAGAČI H. S. D. dobivaju ga besplatno nakon podmirenja članskog godišnjeg doprinosa od 100 Din.

POMLADAK (studenti) plaćaju godišnje 50 Din.

Članovi UTEMELJITELJI, DOBROTVORI I VELIKI DOBROTVORI dobivaju ga nakon jednokratnog doprinosa od 2.000 odnosno 6.000 odnosno 50.000 Din.

Pretplata za nečlanove iznosi godišnje 100 Din.

ČLANARINA I PRETPLATA se šalju na ček H. S. D. 31.704 III na adresu Hrvatskog šumarskog društva, Zagreb, Vukotinovićeve ulica 2.

UREDNIŠTVO I UPRAVA nalazi se u Šumarskom domu, Zagreb, Vukotinovićeve ulica 2, Telefon 64-73.

ZA OGLASE PLAĆA SE:

ZA STALNE oglase (inserate) kao i za Jražbene oglase:

1/1 stranica 500 (petstotina) Din — 1/4 stranice 175 (stosedamdesetpet) Din.

1/2 stranice 300 (tristotine) Din — 1/8 stranice 90 (devedeset) Din.

Kod trokратnog oglašavanja daje se 10%, kod šestokratnog 20%, kod dvanaestokratnog 40% popusta. Porez na oglase kao i tabele zaračunava se posebno.

UPRAVA.

SADRŽAJ (SOMMAIRE)

Uz pedesetu obljetnicu dr. Josipa Balena (A l'occasion du cinquantenaire du Docteur Josip Balen) — Ing. Dušan Vučković: Prilog proučavanju Komunalnih šuma u Crnoj Gori (Etude sur les forêts collectives à Monténégro) — R. Cividini i K. Mirth: Apsolventska šumarska ekskurzija mjeseca srpnja 1940. (L'excursion des étudiants forestiers en mois de juillet 1940) — Iz administracije (Actes administratifs) — Književnost (Littérature) — Razno (Notices) — Oglasi (Annonces) — Naredbe (Ordonnances).

REVUE FORESTIÈRE CROATE

POUR LES AFFAIRES FORESTIÈRES, DE L'INDUSTRIE ET DU COMMERCE DES BOIS.

Rédigée par le Comité de Rédaction

Rédacteur en chef: ing. Petar Prplić

Edition de l'Union Forestière croate 2, Rue Vukotinović Zagreb, Yougoslavie. — Parait chaque mois. Conditions de l'abonnement pour l'étranger Din 120 par an. — Résumés en langues mondiales.

HRVATSKI ŠUMARSKI LIST

GOD. 65.

SVIBANJ

1941.

UZ PEDESETU OBLJETNICU PROF. DR. ING. JOSIPA BALENA

(A L'OCCASION DU CINQUANTENAIRE DU PROFESSEUR
DOCTEUR ING. JOSIP BALEN)

Mali narodi daju u pravilu i malo talentiranih ljudi rijetkih sposobnosti, koji se svojim radom izdignu iznad prosjeka. Ako je taj narod osim toga i siromašan, onda je broj takovih ljudi još manji, jer mnogi talenti nemaju radi nepovoljnih okolnosti prilike da se razviju, a mnogi propanu radi istih uzroka prije reda. Zato nam je dužnost, da se naših ljudi, koji su nas zadužili svojim radom na bilo kojem polju narodnog života, sjetimo svakom zgodom, da im poklonimo dužnu pažnju i odamo priznanje, jer je to konačno skoro sve, što im možemo dati.

Prošle je godine proslavio skromno pedesetu obljetnicu svoga života odlični šumarski stručni pisac i uvaženi hrvatski javni radnik dr. ing.

Josip Balen, profesor poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Zemunu. Proslavio ju je tako skromno, da smo istom nedavno za to saznali, pa smatramo svojom dužnošću, da mu makar i okasno posvetimo par redaka. Ova nam je dužnost tim ugodnija, što je jubilarac vjerni član Hrvatskog šumarskog društva od njegovog početka i vrstni suradnik Hrvatskog šumarskog lista.

Rodio se je 18. ožujka 1890. u Krmpotama, kotar Novi-Vinodol. U rodnom je mjestu svršio osnovnu školu a gimnaziju u Senju, gdje je 1909. godine maturirao. Šumarske je nauke svršio na visokoj šumarskoj i rudarskoj školi u Banskoj Štiavnici (Chemnitz, Selmechanya) 1913. godine.

U šumarskoj praksi, pored redovnih dužnosti, radi i naučno, pa se, iako je bio daleko od naučnih zavoda i biblioteka, sprema se za doktorat; 30. lipnja 1923. promoviran je kao prvi doktor šumarskih nauka sveučilišta u Zagrebu. Dizertacija mu je bila: Bura i njezino značenje za pošumljavanje Krša.

U gimnaziji se je školovao kao krajišnik stipendijom iz krajiške investicione zaklade, a na visokoj školi stipendijom iz prihoda državnih šuma u Hrvatskoj.

Kao student preko svakih ferija radi 2—3 mjeseca u šumarskoj praksi, većinom na taksacionim radovima, u području šumarskog ravnateljstva u Zagrebu, Lugošu i Banskoj Bistrici. Sve je nauke svršio sa odličnim uspjehom.

Po završetku studija stupa god. 1913. u državnu službu i to kod šumarskog ravnateljstva u Zagrebu. Tu je bio zaposlen najprije u centrali, a onda kod šumskih uprava — radeći prije svega građevinske poslove (Ogulin, Mrkopalj, Ravna Gora). U jesen 1914. povjerena mu je uprava šumarije Rujevac-Umetić (danas Rujevac i Kostajnica) a s proljeća 1915. uprava šumarije u Glini. 1917. otklanja da ide u Ministarstvo Poljoprivrede u Budimpeštu, pa je premješten za upravitelja šumarije u Krasnu. Godine 1919. premješten je u Senj za upravitelja nadzorništva za pošumljavanje Krša, gdje ostaje do 1925. Za vrijeme službovanja u Senju vršio je dulje vremena dužnost sreskog šumarskog referenta u Crikvenici i na otoku Krku.

Iako je živo želio da ostane i dalje na terenskom poslu, premješten je godine 1925. u Ministarstvo šuma i rudnika, po želji ministara Hrvata, koji su onda ušli u vladu. Tu je najprije inspektor a onda viši inspektor i šef odsjeka za pošumljavanje — sa referatom pošumljavanja uopće a napose pošumljavanja u Hrvatskom primorju, Dalmaciji, Crnoj gori i Makedoniji.

Godine je 1927. na osnovu raspisanog natječaja biran za vanrednog sveučilišnog profesora na beogradskom sveučilištu za katedru *P o d i z a n j e i g a j e n j e š u m a i Z a š t i t a š u m a o s i m t o g a p r e d a j e i l o v s t v o*. Godine je 1930. biran za redovnog sveučilišnog profesora. Niz je godina biran u odbor Jugoslavenskog šumarskog udruženja u Zagrebu a godine 1934. do 1936., kao predstavnik Hrvata, biran je i za predsjednika tog udruženja.

Godine 1927. i 1928. radi kao ekspert za šumarska pitanja u Internacionalnoj dunavskoj komisiji.

Redovni je član Društva hrvatskih književnika i dopisni član Češke akademije.

Učestvovao je na više internacionalnih kongresa, bio je član raznih komisija, anketa i t. d.

Sarađivao je na Zakonu o šumama.

Za vrijeme svoga službovanja prokrstaro je čitavu državu tako, da gotovo nema važnijeg šumskog objekta, koji nije pregledao i proučavao. U cilju studija šumskoga gospodarstva boravio je u Francuskoj, Njemačkoj, Švicarskoj, Italiji, Poljskoj, Češkoj, Rumunjskoj, Mađarskoj i Bugarskoj. U vezi je sa istaknutim šumarskim naučnim radnicima raznih zemalja. Služi se svim slavenskim i gotovo svim evropskim jezicima.

Kao gimnazijalac surađuje u omladinskim časopisima («Pobratim«, «Luč«, «Mlada Hrvatska») kao i u dnevnim listovima.

Prvi stručni članak: »Pretvaranje čistih bukovih sastojina u mješovite bukovo-hrastove sastojine« napisao je još kao student šumarstva 1913. godine i poslao ga ondašnjem uredniku Šumarskog lista B. Kosoviću, koji je članak primio i pisca ohrabrio svojim pismom. Članak je štampan u Šumarskom listu godine 1915.

Svoje je radove štampao većinom u Šumarskom listu, a onda u Narodnoj šumi, u Almanahu Jadranske straže, u *Silva mediteranea* (na francuskom), u Lovačko-ribarskom vijesniku, u zbornicima »Pola stoljeća šumarstva« i »Le Karst Yougoslave«, u českom šumarskom leksikonu i t. d. Štampao je i više samostalnih djela. Radovi su mu uvijek lijepo primljeni i odlično ocijenjeni i u našoj stručnoj, i dnevnoj i u stranoj štampi. Naročito je lijepo pisala stručna štampa njemačka, bugarska, francuska, češka i t. d.

Napisao je velik broj stručnih članaka, prikaza, naučnih rasprava i zasebnih djela.

Od radova, štampanih u Š. L. navesti ćemo samo nekoje:

Rad šumara na Kršu

Organizacija rada oko pošumljavanja Krša i goleti

Dioba golog Krša

Pošumljavanje Krša sjetvom

Podizanje šuma na Kršu resurekcijom

Pogledi na šumarstvo Bugarske

Prilog poznavanju naših mediteranskih šuma

Drugi prilog poznavanju naših mediteranskih šuma

Treći prilog poznavanju naših mediteranskih šuma
i tako dalje.

U zborniku »Pola stoljeća šumarstva« piše: »Pošumljavanje krša i goleti« a u »Le Karst Yougoslave«, »Les éléments climateriques et leurs relations au repeuplement« i »La technique du repeuplement«.

Kao zasebne knjige štampao je:

O proredama (224 str., Zagreb, 1929.)

Zakon o šumama (Tumač, sa Dr. Sagadinom, 323 str., Zagreb, 1930.)

Naš goli Krš (311 str., Zagreb, 1931.)

Josip Kozarac (104 str., Zagreb, 1936.)

Šumski radnici (200 str., Zemun, 1938.)

Nauka o šumi G. F. Morozova (208 str., Zemun, 1940.)

U šumarskoj se praksi naročito bavi pitanjem uzgoja šuma a to mu je najmilija tema i u naučno literarnom radu. Kao dijete golog Krša, osjetio je svu nesreću zbog nestašice šume, a kao dijete sela u tom Kršu, koje nema ni bogatih njiva ni bujnih livada, osjetio je duboku vezu, koja veže našega čovjeka na selu u većini naših krajeva sa šumom. S time je u vezi čitav njegov rad, i onaj u šumarskoj praksi, i onaj u šumarskoj nauci. Interesantno je zabilježiti, da kao mlad stručnjak počinje izradom šuma u vlastitoj režiji u šumskim upravama Glina i Krasno, da počinje provođenje proreda u šumskoj upravi Glina a tipičnu oplodnu sječ u jelovim sastojinama u šumskoj upravi Krasno.

Do pravoga zamaha došao je u svome nastojanju i u svojim težnjama za vrijeme službovanja u Senju. Tu se daje svom snagom na pošumljavanje goleti Krša. A nije to bio ni malo lagan posao. Došao je u Senj u jesen 1919. godine. Narod nije bio za pošumljavanje goleti. Smatrao je — u mnogo slučajeva i s pravom — da svako oduzimanje površina za pošumljavanje, koje su do toga vremena služile za pašnjak, znači za njega gubitak, umanjivanje pašnjačke površine. A kako je do toga vremena bilo nadzorništvo za pošumljavanje u rukama mađarske uprave, narod je i iz političkih razloga stavljao smetnje pošumljavanju. To nije bilo ni teško. Najveći je dio goleti na Kršu nekadanje Vojne krajine, koji je u ono vrijeme potpadao pod Nadzorništvo za pošumljavanje krša u Senju, svojina neuređenih zemljišnih zajednica. Takozvani persumptivni ovlaštenici na svojim su skupštinama stalno donosili zaključke, da ne dadu svojih zemljišta za pošumljavanje. Posljedica je toga bila, da je u toku 10—15 godina pred slom Austro-Ugarske bilo na području nadzorništva jedva koje katastarsko jutro pošumljeno.

Po svome dolasku u Senj odmah je započeo akcijom, da se pitanje pošumljavanja krene s mrtve točke. Najteže mu je bilo, kad su i njegovi uži zemljaci, Krmpoćani i Krivopućani, odbili, da ma što dadu od zajedničke površine za pošumljavanje. Ono, što u redovnim prilikama i ne dolazi u obzir, ovdje je bilo glavno: dobiti u onom moru goleti površinu za pošumljavanje. I ne samo to. Trebalo je pored toga, da narod uvidi, da mu je rad oko pošumljavanja potreban kao kora kruha. Kao seljačko dijete nastoji, da narod predobije za taj nadasve koristan posao. Posjećujući neprestano sela i zaselke naročito svoga rodnoga kraja, Krmpote i Krivi Put, uvjeravao je narod o potrebi i o koristi pošumljavanja, o koristi šume uopće. Pored toga poduzeo je još jednu akciju. U Senju u ono vrijeme nije bilo poljoprivrednog referenta. Smatrajući, da se specijalno na Kršu rad šumarskog stručnjaka ne može odvojiti od rada poljoprivrednog stručnjaka, uzgaja u rasadnicima razne voćke, koje su podesne za Krš: bademe, orahe, kajsije, trešnje i t. d. Više vlasti mu odobravaju, da te voćke dijeli narodu besplatno. Osim toga uči lugarsko osoblje kalamiti, a onda osoblje dobiva zadatak, da u svome rajonu poučava u tome radu seljake.

Sve je to imalo lijepoga uspjeha. Našlo se je rješenje za ono, što je bilo najteže i što je smetalo radu oko pošumljavanja: narod, specijalno u Krivom Putu i Krmpotama, uviđa opravdanost njegovih nastojanja i sam daje terene za pošumljavanja u velikim površinama. Za kratko se vrijeme stvara samo u te dvije općine preko 2000 katastral. jutara branjevina, na kojima se odmah počimlje sa pošumljavanjem. Iz toga vremena potječu između ostaloga branjevina: Perinica, Alino Bilo, Stražbenica, Greben, Kosova Buljma u općini Krivi Put, pa Čvrnjica — Čardak i Velinica u općini Krmpote. Izrađujući projekte za pošumljavanja, ne drži se uobičajene šablone; on ima pred očima potrebe naroda, da šuma zaštićuje i njega i stoku mu od nevremena, i da šuma na Kršu mora u najvećoj mjeri sudjelovati i kod rješavanja drugih gospodarskih pitanja, specijalno kod pitanja ishrane stoke. Za to projektira i izvodi po naročitom programu šumske skupine sa čistinama, negdje postavlja i prosjeke, da bi bilo što više trave, kako bi se na taj način pomoglo ishrani stoke.

Vršeci dužnost sreskog šumarskog referenta u Crikvenici upravlja šumama zemljišnih zajednica. Ali i tu, kao i na Krku, naročitu pažnju posvećuje pošumljavanju goleti. Tu je posao lakši. Narod je prosvjećeniji i rado daje zemljište za pošumljavanje te intenzivno pomaže taj rad. Iz toga vremena, pored nekih kultura oko Crikvenice i uopće u Vinodolu, valja naročito istaći kulture na otoku Krku na teritoriju općina Vrbnik, Baška, Omišalj i Punat (»Treskavac«).

Za vrijeme svoga rada u Ministarstvu Šuma i Rudnika 1925. do 1927. živo radi na akciji oko pošumljavanja nastojeći, da se iz fonda za pošumljavanje izvede što više radova. Na zahtjev ministara Hrvata drži predavanje hrvatskim narodnim zastupnicima o pošumljavanju. U to vrijeme pada intenziviranje radova na pošumljavanju u svim našim krajevima. Pored redovnoga rada oko pošumljavanja nastoji, da se oko primorskih mjesta podigne što više zelenila uopće. Uređenje nasada, gotovo oko svih primorskih gradova, dobilo je u to doba mnogo zamaha, jer se je u Ministarstvu našlo pomoći i razumijevanja za to. U to mu je vrijeme pored drugih radova povjereno, da projektira i izvodi pošumljavanja u okolici Beograda. Iz toga vremena potječu oni danas veoma lijepi nasadi na Topčiderskom brdu sa impozantnom alejom jablanova te nasadi oko gardijskog doma u Topčideru.

Kao šumarski inspektor prokrstario je u to vrijeme više puta sve krajeve države a naročito one, gdje caruje golet i sirotinja. Sva pitanja, koja su s time u vezi, proučavao je na licu mjesta. Od najnovijih radova, koji imaju najjaču vezu sa unapređivanjem šumarstva, valja spomenuti opsežna istraživanja, koja izvodi u cilju pošumljavanja goleti Vardarske banovine. Prema informacijama su do sada dobiveni rezultati vanredno dobri. Valjalo je riješiti ovaj zadatak: 1) koje bi vrste drveća bile najpodesnije za pošumljavanje aridnih goleti, imajući pred očima i vrlo raširena slatinasta zemljišta; 2) koje bi vrste valjalo miješati i kako da se stvori sastojina u punom smislu riječi; 3) kakva treba biti tehnika rada, da uspjeh bude što bolji i da se što prije dođe do cilja. Rezultati ovih radova, koje izvodi već nekoliko godina, još nisu objelodanjeni, ali je sigurno, da će ti rezultati biti za šumarstvo onih krajeva i uopće za šumarstvo aridnih predjela od naročite važnosti. Pokusne se stanice, na kojima radi, nalaze u Ržaničanu kod Skoplja i na Ovčjem polju. Ministarstvo šuma dalo je ljeti 1940. godine po naročitim izaslanicima pregledati rad na ovim stanicama pa je kao rezultat toga donijelo odluku, da se prema radu na tim stanicama preorijentira rad na pošumljavanju goleti u aridnim krajevima.

I pored toga, što je otišao na sveučilište, ne prestaje biti u neprekidnom dodiru sa šumskom praksom. Kad je 1928. godine pokrenuta akcija među šumarskim stručnjacima protiv dotadanjeg rada u šumarskoj administraciji, jedan je od onih, koji su na čelu te akcije, premda je u to vrijeme bio samo vanredni profesor. I kad je na izvanrednoj skupštini šumara iz čitave države, održanoj 1928. u Beogradu, trebalo javno i otvoreno dignuti svoj glas — on je među prvima i podnosi referat o najbolnijem pitanju u šumarskoj struci, o pitanju personalnom. U to su vrijeme bile upravo nepodnosive prilike u struci. Jedno od najglavnijih pitanja, pitanje personalno, bilo je neizrecivo teško. A ljudi su osnova sva-

kom radu. Taj je referat izazvao na skupišni pravu buru oduševljenja i značio istinsko olakšanje (Vidi posebno izdanje Šumarskog lista od god. 1928.). S time je u vezi povedena anketa o radu u šumarskoj struci, specijalno obzirom na dugoročne ugovore. U anketnoj komisiji, koja je ispitivala dugoročne ugovore i njihovu provedbu u Hrvatskoj sudjeluje i on.* Izvještaji anketnih komisija bacaju pravu svjetlost na ondašnji rad u šumarskoj struci. I pored raznih smetnja sa strane zainteresovanih krugova, prilike su se poslije rada ankete ipak znatno poboljšale.

Godine 1933/34. kao podpredsjednik Šipada — pretsjednik je bio ing. B. Kosović — naročitu pažnju posvećuje personalnom i radničkom pitanju. Iz razumljivih razloga taj upravni odbor nije dugo radio. Bio je brzo zamijenjen drugim. Ali je učinio, što je mogao i koliko je mogao.

Kao predsjednik šumarskog udruženja daje inicijativu za izradu poprsja Josipa Kozarca i Frana Kesterčaneka. Godine 1936. otkriva poprsje Kozarčevo na Šumarskom domu. U isto vrijeme štampa monografiju o Josipu Kozarcu i sav prihod daje za pokriće troškova oko izrade poprsja Josipa Kozarca.

Iskrenu pažnju posvećuje svome rodnome kraju i svima onima, koji mu se obraćaju, da dobrim putem uputi ovu ili onu stvar. Naročito je to bilo potrebno, kad nije bilo Hrvata u beogradskoj vladi. Zato ga i prozvaše »hrvatskim konzulom«. Sa svojim je zemljacima sa sela u neprekidnoj vezi. Oni ga, kad prolaze kroz Zemun, posjećuju i pišu mu o svojim nevoljama, a on s njima osjeća i sretan je, ako im može bilo u čemu olakšati život.

Mnogo je koraka učinio za mnoge naše ljude. Bilo da se radilo o kakvom imenovanju, bilo o ispravljanju kakve nepravde, kojih je bilo na pretek, nije žalio ni truda ni vremena, pomagao je, gdje je mogao i stigao i koliko je mogao. Postavljenje mnogoga našega čovjeka, koji nije imao protekcije — a te u pravilu nije ni mogao imati — vezano je za njegovo ime. Naši mlađi kolege znadu to najbolje.

Godinama surađuje u svim hrvatskim društvima i organizacijama u Zemunu i Beogradu: predsjednik je H. P. D. »Tomislav«, »Hrvatskog Radiše«, hrv. pjev. župe »Klaič«, član je središnje uprave Hrvatskog Radiše kao i središnje uprave Hrvatskog pjev. saveza i t. d.

Dr. Balen je izraziti tip self made manna. Bez protekcije, bez veza, probijao se je kroz svijet uz najveće poteškoće i sve što je postigao, postigao je vlastitom snagom.

Našem vrijednom i simpatičnom jubilarcu želimo dug život uvjereni, da će još mnogu i duboku brazdu uzorati na polju zelene struke a da neće zaboraviti ni na Hrvatski šumarski list.

Uredništvo

* sa pok. ing. J. Metlašem i urednikom H. Š. L. Op. ur

Ing. Dušan Vučković (Cetinje):

PRILOG PROUČAVANJU PLEMENSKIH, SEOSKIH I BRATSTVENIČKIH ŠUMA U CRNOJ GORI*

(ÉTUDE SUR LES FORÊTS COLLECTIVES A MONTÉNÉGRO)

VII. Prodaje drveta iz ovih šuma, kako su vršene ranije, kako se danas postupa i kako bi trebalo raditi.

O p ć e s t a n j e. Zbog siromašnog stanja vlasnika ovih šuma, oskudice kapitala i radne snage te osustva saobraćajnih sredstava, dolaze kod prodaja drveta iz ovih šuma u obzir samo dugoročni ugovori. O ovim ugovorima mnogo je raspravljano ne samo u crnogorskim lokalnim novinama — biv. cetinjskoj »Epohi«, nikšićkoj »Slobodnoj misli« i podgoričkoj »Zeti« — no i u beogradskoj »Politici«, »Pravdi«, Savkovićevim »Malim novinama«, »Nepravdi«, sarajevskoj »Jugoslovenskoj pošti« itd. I danas su ova pitanja još uvijek na dnevnom redu. U svim knjigama, edicijama i brošurama, koje tretiraju ekonomske probleme Crne Gore, zauzima pitanje eksploatacije ovih šuma potpuno opravdano uvijek jedan od najvažnijih djelova. Ta su se pitanja tim prije pokretala, što se njima nije radilo samo o interesima vlasnika ovih šuma, već su dolazili u obzir i nacionalni interesi u vezi s invazijom stranog kapitala u ove krajeve, a s druge strane na daleko čuvene »prodaje i preprodaje« ovih šuma davale su dosta materijala za javnost. Vrlo značajan momenat u ovim pitanjima čine i raznoliki opći interesi vezani za ove šume kao javna dobra, koja stoje pod naročitim nadzorom države. Kako se vidi, ova su pitanja vrlo zamašna, pa nije nikakvo čudo, što se o njima i danas stalno govori i piše iako ne od strane šumara.

Pokušaćemo stoga da damo jednu kraću analizu ovoga problema, kako je rješavan ranije, kako se danas na njega gleda i kako bi trebalo raditi obzirom na postojeće pozitivne zakone i njima određenu nadležnost vlasti.

O vrednosti ovih šuma i količini drvnih masa, koje se mogu iz njih dobiti, mišljenja su podijeljena. Dok jedni vide u tim šumama ogromna bogatstva i velike kapitale, dotle im drugi tako reći odriču svaku vrednost ne samo zbog toga, što smatraju, da te šume i po kvantitetu i po kvalitetu ne zaslužuju veću pažnju nego i zato, što usljed nedostatka saobraćajnih sredstava zaključuju, da se eksploatacija ovih šuma ne bi rentirala. Iz tabelarnog pregleda za 15 šumskih područja u prošlom članku¹ vidjelo se, da je i ovdje, kao obično i svuda drugde, istina po sredini. Do jednih su šuma donekle izgrađena saobraćajna sredstva, druge se nalaze u gravitacionom području rijeka Tare i Lima, kojima se drveni materijal može pla-

* Vidj. Šumarski list od god. 1940 br. 8 str. 397—415 Op. ur.

¹) »Šumarski list« od 1940 g. br. 8 str. 414 i 415

viti, a ima ih dosta i potpuno zatvorenih, za čije iskorišćavanje treba uložiti veći kapital za samo pravljenje transportnih srestava. Ako računamo s današnjim stanjem eksploatacije ovih šuma, sadašnjim interesovanjem i stranog kapitala i domaćih preduzeća za još neiskorišćene šume te dosadašnjim učešćem preduzeća i pojedinaca u tim šumama, moramo reći, da je eksploatacija ovih šuma rentabilan posao. Ako ne za svakoga, za dobar dio svakako. Uostalom i način rada i način organizacije posla nije svuda jednak, pa se kod svih ne mogu ni očekivati podjednaki rezultati. Pod organizacijom rada kod iskorišćavanja šuma razumijevamo, kako to ističe Dr. A. Ugrenović,² izabrati valjano vrijeme sječe, pribaviti u pravo vrijeme dovoljan broj sposobnih i valjanim alatom opremljenih radnika, udesiti valjanu upravu i tehniku samoga rada tako, da stvarno težište organizatorškog rada bude na terenu a ne u birou. Za ovakve poslove nije dovoljno imati samo kapital no se mora, pored mnogo drugih stvari, imati i pouzdano stručno osoblje, bez kojega se ovakvi radovi ne mogu ni zamisliti. Kod dosadašnjih eksploatora niko nije imao stručnog osoblja za provođenje ovih poslova, pa se sigurno nijesu ni postigli oni rezultati, koji su faktično mogli uslijediti. Ovo pitanje nećemo ovdje dalje raščlanjavati, već ga samo spominjemo, da se vidi nedovoljno razumijevanje ovih pitanja kod eksploatora i nepoklanjanje one pažnje ovim poslovima, koju ti poslovi zaslužuju po svome obimu i značaju. Čak i ona preduzeća, koja po § 77 Z. o. š. moraju imati za vođenje eksploatacije šumarskog stručnjaka, nijesu po tome postupala ni ranije pa ni danas. Nadležne vlasti sa svoje strane nijesu u ovom pogledu nikad preduzele odlučne korake. Kad ovako stoji stvar kod preduzeća, koja zakon obavezuje, da moraju postaviti kvalifikovano lice ne treba se čuditi, što im ni druga, koja za ovo nijesu obavezna, ne prednjače dobrim primjerom u ovom pogledu.

Pitanje eksploatacije ovih šuma dosta je otežano time, što vlasnici obično nemaju tapija na svoje šume. U zadnje vrijeme ovo se stanje osjetno popravlja, te se na taj način uklanjaju mnogi sporovi o vlasništvu, koji su često puta dosta štete i troška nanosili i vlasnicima i eksploatorima. Uz ovaj momenat, često se ističe kao velika teškoća kod iskorišćavanja ovih šuma nerazumijevanje vlasnika odnosno udioničara u pogledu upotrebe radne snage za poslove eksploatacije i neprilike, koje zbog toga imaju pojedina preduzeća. Mi smo međutim ubijeđeni, da kod onih preduzeća, koja solidno rade te koja se striktno drže ugovora o eksploataciji i privrednih planova, do ovakvih nesuglasica ne dolazi. Koliko znamo, nikad u ovakvim slučajevima nije bilo krivice samo do vlasnika šuma. Da je međutim nadležna vlast prilikom odobravanja ovih ugovora malo više vodila računa o tome, da se u ugovore unesu potrebne i jasne odredbe o upotrebi domaće radne snage i drugim pitanjima s njom u vezi, izbjegli bi se i svi ovakvi nesporazumi ili bi se bar sveli na minimum. Vlasti su najzad zato tu, da obezbijede pravilan i zakonit rad.

Na rad i postupak vlasti kod ovih ugovora osvrnućemo se docnije a ovdje samo konstatujemo, da se je u ovom pogledu i od strane vlasti na žalost dosta griješilo. Kao da se o ovim pitanjima nije imalo ili nije htjelo imati jasnih pojmova i upoznavanja nadležnosti pojedinih vlasti. Tim se valjda jedino može objasniti na pr. slučaj, u kome je jedna upravna vlast

²) Dr. Al. Ugrenović: »Iskorišćavanje šuma«, knj. II str. 70 i 71, Zagreb 1934

naredila sječu 100.000 m³ drveta u jednoj plemenskoj šumi, iako su se tome odlučno protivili vlasnici i usmeno i pismeno, pošto nije bilo pravovaljanog ugovora o eksploataciji te šume! Zbog toga i drugih stvari vlasnici su bili primorani, da se pretstavkama obraćaju i na najviše mjesto (šume plemena Poljskog u srezu kolašinskom).

Prodajom drveta iz ovih šuma prema podacima kojima raspoložemo počelo se je u 1909 godini. Prvi kupci redovno nijesu bili niti su to često i danas i eksploatatori ovih šuma, već su ugovorna prava i obaveze prenošena s jednog preduzeća na drugo ili s jednog lica na drugo. Pouzdano se zna, da su ovakvim prenosima često zarađivane velike sume novaca. Tako postoje komisijski podaci, kojima je utvrđeno, da se je na prenosima ugovora i pojedinačnih ugovornih prava (djelova) zaradilo kod šuma plemena Poljskog u srezu kolašinskom skoro 9.000.000 dinara. Zarade pojedinaca nijesu se stvarale godinama no i u jednom danu! Što je u ovoj stvari najčudnije, nijesu ti ugovori bili pravovaljani, niti se je pro vodila eksploatacija ovih šuma, no se to tek sada vrši. Dalje, kod šaranačkih šuma u srezu šavničkom zarađeno je prema komisijskim izvještajima na ovim poslovima preko 4.000.000 dinara. Sigurno je bilo i drugih zarada, koje su se prirodno teško mogle ustanoviti. Prema nepotvrđenim vijestima, koje se i danas stalno pronose i usmeno i putem štampe, ako je vjerovati onoj narodnoj: »gdje god dimi, ima i vatre«, moramo računati s tim, da je i kod ostalih šuma bilo sličnih zarada. Zbog ovakvih trgovačkih poslova predstavljaju predmetne šume naročiti primjer njevjerovatnih spekulacija, kojima kod nas svakako nema sličnog. I danas se s ovim nije prestalo iako se sada za prenose ugovornih prava i obaveza traži odobrenje Banske uprave.

U Crnoj Gori je pravovaljanost ovakvih ugovora bila vezana za odobrenje Ministra unutrašnjih djela po čl. 28 Raspisa o šumama br. 2404 od 16/IV 1909 god., jer »zakupcima za razne špekulativne cijelji ne smije se gora prodavati bez odobrenja Ministra unutrašnjih djela«. Pored toga, što ugovor zaključen bez toga odobrenja nije mogao važiti, ko bi tako postupio kažnjavao bi se po čl. 46 istog Raspisa globom od 2—50 kruna u korist državne kase. Poslije ujedinjenja prenešena je nadležnost odobravanja ovih ugovora na Ministarstvo šuma i rudnika sve do stupanja na snagu Zakona o Banskoj upravi, po kome je to pravo i dužnost Banske uprave (§ 38-IV tač. 10).

Stanje ugovora. Prema evidenciji Banske uprave o odobrenim ugovorima za prodaju drveta iz ovih šuma zaključuje se:

a) Ministarstvo unutrašnjih djela Crne Gore odobrilo je ugovore za sljedeće šume:

1) »Rudanačka Gora« u srezu šavničkom, svojina bratstva Kneževića po ugovoru od 15/IX 1911 god.,

2) »Šljivanska Gora« u istom srezu, svojina plemena Šljivanskog po ugovoru od 14/IX 1911 god.,

3) »Tepačka Gora« u istom srezu, svojina sela Tepaca po ugovoru od 14/IX 1911 god.,

4) »Đurukača« u istom srezu, svojina bratstva Kneževića i Bojovića po ugovoru od 14/IX 1911 god.,

5) »Povrh Paleža« u istom srezu, svojina bratstva Ostojića, po ugovoru od 14/IX 1911 god.,

6) »Podjelino Brdo i Gluččija Dolina« u istom srezu, svojina sela Opštine gradinske po ugovoru potvrđenom kod Kr. Kapetanskog suda u Žabljaku pod br. 1397—530 od 11/XI 1911 god.,

7) »Ravna Gora i Mrčava« (Brajkovačke šume) u istom srezu, svojina bratstva Džakovića po ugovoru od 15/XII 1911 god., potvrđenom 13/I 1912 god. pod br. (?)

8) »Podgradina i Šanac« u istom srezu, svojina bratstva Radoševića po ugovoru potvrđenom kod Kr. kap. suda u Žabljaku pod br. 1398-531 od 11/XI 1911 god.

Ugovori pod br. 1), 2), 3), 4) i 5) odobreni su rješenjem br. 8793 od 7/IX 1911 god. i svi su potvrđeni kod Kr. kap. suda u Žabljaku pod br. 951 od 15/IX 1911 god. Iz ovjerenih prepisa ugovora pod br. 6), 7) i 8) ne vidi se, da su potvrđeni s pozivom na rješenje Ministra unutrašnjih djela, kako je to jasno naznačeno za ugovore od 1) do 5), ali se smatra, da su ovi ugovori bili odobreni.

Sve se navedene šume nalaze u bivšoj Kapetaniji Jezero-Šaranačkoj te su svi ugovori ujedno odobreni s preduzećem »Br. Marić« iz Kolašina. Uslovi su odobrenja:

»Da se sječa šume vrši pod nadzorom šumske komisije i po odnosnom planu i to na ovaj način: da se isključivo sjeku stabla, koja je državni šumar obilježio kao zrela za upotrebu i da se sječa ima vršiti proređivanjem t. j. sječom stabala, koja su debela u priječniku od 40 cm pa na više. Posječena se drva imaju iznositi iz šume određenim za to putevima, voznicima i točilima na način, kako bi se nanijelo što manje kvara zemljištu i drugom drveću, prema propisu čl. 6 raspisa o šumama. U ostalom se kupci imaju upravljati prema svim propisima za gorosječju, koji važe za državne, plemenske, opštinske i seoske šume«.

9) »Bosač, Ibrik, Radulovica, Tmor« i dr. u istom srezu, svojina sela Tepaca rješenjem br. 1135 od 1/II 1914 god.,

10) »Prepeličje do Vučeva« u istom srezu, svojina sela Mratinje rješenjem 2539 od 10/II 1914 god.

11) »Kruševo u istom srezu, svojina sela Kruševa rješenjem br. 2538 od 10/II 1914 god.

Sva tri ova ugovora zaključena su s Radomirom Šajkovićem, industrijalcem iz Beograda.

Radi objašnjenja postupka, kojim se je išlo do dobijanja odobrenja za prodaju drveta iz ovih šuma od strane ovog Ministarstva, navodimo izvod iz jednog izvještaja izaslanika bivše Oblasne uprave u Nikšiću napisanog u Goliji 13/VI 1914 god. po jednom sporu zbog prodaje šume u Latičnu s okolinom (nikšićski srez).³⁾ Izaslanici su imali da riješe spor oko vlasništva nad predmetnom šumom i da dadnu mišljenje, može li se odobriti prodaja drveta iz te šume ili ne. U tom se izvještaju pored ostalog konstatuje: »Da je teren zemljišta u Latično s okolinom na kome postoji šuma koju namjavaju prodavati . . . . . i za istu traže koncesiju od Kr. Ministarstva Unutrašnjih Djela, da im se dopušti prodaja i slobodan izvoz preko granice udovoljavajući raspisu o šumama od 16 aprila 1909 god. br. 2404 (čl. 9, 32, 41 i 42). Da je šuma u Latično s okolinom počela dobivati promjenu kao: žutilo, da se suši i truli i da takve šume ima skoro

³⁾ Ovjeren prepis ovog izvještaja našli smo u arhivi Banske uprave u Cetinju.

jedna petina (čl. 36 raspisa o šumama). Da u istoj šumi ima veliki broj podmladka jelovog, koji se neće prodavati u smislu čl. 9 raspisa o šumama. Pa na osnovu svega navedenoga mišljenja smo ..... da se ..... more dati koncesija za prodaju šume u Latično s okolinom i izvoz preko granice u smislu raspisa o šumama«.

b) Ministarstvo šuma i rudnika odobrilo je ugovore za iskorišćavanje sljedećih šuma:

1) »Sušica — lijeva strana Tare, desna strana Pive i Babića Omar« u srezu šavničkom, svojina sela Donje Crkvice;

2) »Sušica — lijeva strana Tare i Sušice« u istom srezu, svojina sela Gornje Crkvice,

3) »Sušica — korito Tare i Sušice« u istom srezu, svojina Gornjeg i Donjeg sela,

4) »Sušica — korito Sušice« u istom srezu, svojina sela Nedajna.

Ova četiri ugovora odobrena su odlukom Br. 15827 od 16/VIII 1920 god. a zaključeni su s preduzećem »Spasoje Jovičić i br.«, Sarajevo.

5) Ovo Ministarstvo primilo je na znanje već navedene ugovore pod br. 1)–8), koje je odobrilo Ministarstvo unutrašnjih djela Crne Gore, odlukom Br. 2831/22 i kasnije odlukom br. 29742 od 16/IX 1928 god.,

6) Navedene ugovore pod br. 10) i 11), koje je odobrilo crnogor. Min. unutr. djela za spomenute šume »Prepeličje do Vrčeva« i »Kruševo«, — primilo je na znanje odlukom br. 4289 od 19/II 1925 god.,

7) »Bijela Gora« u srezu nikšićskom, svojina plemena grahovskog — odlukom br. 34439 od 2/XI 1925 god.,

8) »Vojnik« s ograncima u srezu nikšićskom, svojina sela Opštine lukovske — odlukom br. 47528 od 26/XII 1927 god.,

9) »Ljuboder i Selišta« u srezu šavničkom, svojina bratstava Kneževića i Bojovića — odlukom br. 29742 od 16/IX 1928 god.

Odlukom ovog Ministarstva br. 40.009, 40.101 i 40.102 od 13/X 1926 data su odobrenja za sječu šumskih kompleksa »Pješčanica, Vel. Pješčanica i Ostrvica« u srezu kolašinskom kao ličnih svojina pojedinaca, iako su to sve stvarno plemenske šume. Tada je ovo Ministarstvo pogrešno bilo izviješteno od Okružne šumske uprave u Andrijevcima i Inspektorata šuma u Cetinju, da se tu radi o čisto privatnim šumama, a ne o komunalnim. Samo je onda čudno, da su te molbe za odobrenje sječa u privatnim šumama uopšte slate Ministarstvu i kako ih je ono uzimalo u postupak, jer to nije bila njegova nadležnost. Po tim odobrenjima vršene su sječe u sva tri kompleksa ali nijesu dovršene.

Slično ovome, odlukom br. 26054 od 25/IX 1922 g. dato je odobrenje za sječu nekoliko privatnih šuma u srezu andrijevičkom i kolašinskom a ujedno je tim odobrena i sječa u jednoj plemenskoj šumi u srezu kolašinskom i u jednoj bratstveničkoj šumi u srezu andrijevičkom. Koliko znamo, ove sječe još nijesu izvršene.

v) Banska uprava na Cetinju odobrila je do sada ugovore za sljedeće šumske komplekse:

1) Šume sela Tepaca navedene pod br. 9) ugovora, koje je odobrilo Min. unutr. djela Crne Gore, odlukom III br. 3279 od 12/VIII 1933 god.,

2) Šumski kompleks »Sušica« naveden pod br. 1)–4) ugovora odobrenih od strane Ministarstva šuma i rudnika, odlukom O. Š. br. 3092 od 18/X 1933 god.,

3) »Pod Lumerom u Golešu« u srezu kolašinskom, svojina sela Smailagića Polje, Selišta i Trebaljevo, odlukom III broj 14819 od 2/VII 1934 god. (za količinu drveta po jednom drvosječnom predlogu),

4) »Somina« u srezu nikšićskom, svojina plemena Oputno-Rudinskog odlukom O. Š. br. 3415 od 1/IX 1933 god.,

5) »Somina« u istom srezu, svojina bratstva Klenčana, odlukom O. Š. br. 3448 od 1/IX 1933 god.,

6) »Somina« u istom srezu, svojina Čarađskih sela — odlukom O. Š. br. 3699/33 o III br. 28340 od 5/XII 1934 god.,

7) »Golija, Latično, Štirno, Bregovi, Lisac i Ramo« u istom srezu, svojina sela Višnjica Do, odlukom O. Š. br. 3714 od 5/XII 1933 god.,

8) »Vojnik-Golija« u srezu šavničkom, svojina Pivskih sela: G. Brezna, Bajovo polje, Bukovac-Duba, Goransko, Seljani, Miljkovac i G. i D. Rudnice, odlukom III broj 27791 od 18/XII 1934 god.

Izuzev prve šume, čiji je ugovor odobren s preduzećem »Durmitor« a. d. i ugovor pod br. 3) s preduzećem »Br. Marić« iz Kolašina, za sve ostale šume ugovori su zaključeni s preduzećem »Zeta« a. d. u Beogradu,

9) »Lovćen-Rupe i Glade« u srezu cetinskom, svojina sela Rajičevaca, odlukom III br. 17813 od 7/IX 1935 god. (samo za količinu drveta po jednom drvosječnom predlogu — kratkoročni ugovor,

10) Šume plemena Šekularskog u srezu andrijevičkom, odlukom III br. 2875 od 8/II 1937 god. Ovaj je ugovor zaključen s preduzećem »Industrija drveta »Hajdar Čekro« a. d. u Sarajevu, pa je odlukom Banske uprave III broj 19277 od 10/VIII 1938 god. odobren prenos na Mihaila Miljkovića, industrijalca iz Beograda,

11) »Murinska Rijeka« u srezu andrijevičkom, svojina sela Murine, odlukom III broj 24131 od 1/XI 1938 god. (samo za količinu drveta po jednom drvosječnom predlogu) — kratkoročni ugovor,

12) »Zminica« u srezu šavničkom, svojina bratstva Bojovića-Milutinovića, odlukom III br. 16102 od 24/VII 1937 god.,

13) »Vračevo« u srezu andrijevičkom, svojina sela Novšića, odlukom III br. 21150 od 3/XI 1937 god., odnosno O. Š. br. 3528/39 god.,

14) »Vaganička Gora« u istom srezu, svojina sela Velike, odlukom O. Š. br. 3526 od 5/VII 1939 god.,

15) »Bistrica, Tvrđi Potok, Paleška Gora i Štitarica« u srezu kolašinskom, svojina plemena Poljskog, odlukom III br. 25700/37 od 2/II 1938 god. (Protiv odluke Ministarstva šuma i rudnika, kojom je odobrena odluka Banske uprave, pleme je izjavilo tužbu Državnom savjetu).

Ugovori za iskorišćavanje navedenih šuma odobreni su uglavnom sa cijenama po jednom stablu. Od ranijih ugovora jedino su u ugovorima za šume »Prepeličje do Vučeva« i »Kruševo« ustanovljene cijene po 1 m³. Noviji ugovori za šume »Lovćen-Rupe i Glade«, šume plemena Šekularskog, »Murinska rijeka«, »Vračevo«, »Zminica« i »Vaganička Gora« predviđaju prodajne cijene po 1 m³, odnosno 1 pr. m (ogrijevano bukovo drvo u šumi »Lovćen«). Od novijih ugovora jedini izuzetak, gdje su cijene ustanovljene po stablu, čini ugovor plemena Poljskog u srezu kolašinskom s preduzećem »Durmitor« a. d., odnosno sa »Šipadom«.

Kod ranijih ugovora prodajne cijene variraju uglavnom za četinare za stabla s prsnim prečnikom više od 40 cm, od 15 do 24 dinara po stablu; za stabla ispod 40 cm prsnog prečnika, cijene variraju od 8 do 12 din. po

stablu. Za lišćare su sa preduzećem »Zeta« a. d. u Beogradu ugovorene cijene za šume bratstva Klenčana i plemena Oputno-Rudinskog kao za četinare t. j. 24 din. po stablu, dok su u šumama Čaraških sela i sela Višnjica Do cijene za lišćare utvrđene sa 18 din. po stablu, dok je četinarima ovdje cijena 22 din. po stablu. U šumskom kompleksu »Sušica«, najniže su cijene: za bukvu i grab 6 din. po stablu, a za četinare i ostale lišćare 16 dinara po stablu.

U ugovorima skorijeg datuma (od 1935 pa na dalje), gdje su cijene ustanovljene po 1 m³ (izuzev u šumama plemena Poljskog u srezu kolašinskom), prodajne vrednosti na panju kreću se za četinare od 15 do 24 din po 1 m³ prosječno bez obzira na kvalitet a za lišćare (bukvu) od 5 do 34,6 din. po 1 m³. Najveće su cijene za četinare u šumi »Murinska rijeka« a za bukvu u šumi »Lovćen«, gdje su u pitanju kratkoročni ugovori.

Uporedimo li prodajne cijene iz ranijih ugovora s onima u ugovorima skorijeg datuma vidjet ćemo, da su u prvim ugovorima cijene za četinare od 15 do 24 din. po stablu a u istim se granicama kreću i prosječne cijene po 1 m³ bez obzira na kvalitet u novijim ugovorima; za bukvu u ranijim ugovorima imamo cijene od 6 do 24 din. po stablu, a u novijim od 5 do 34,6 din. po 1 m³. Nije potrebno naročito isticati, da se kod ranijih ugovora sa cijenama po stablu postižu prosječno više nego dvaput niže šumske takse bar kod četinarskog drveta, koje i jest glavni predmet prodaje (prosječno stablo ima više od 2,5 m³), nego što je slučaj kod novijih ugovora, gdje su prodajne cijene određene po 1 m³, pošto se prvenstveno doznaju stabla najjačih dimenzija. Nastaje pitanje: da li se šume, kod kojih su ugovori o eksploataciji odobreni po stablu, obzirom na drvene mase u njima, vrsti drveta, kvalitetu, saobraćajne prilike i sve druge faktore, koji utiču na visinu šumske takse, nalaze u nepovoljnijem stanju i prilikama od šuma, čiji su ugovori odobreni po 1 m³; jesu li u međuvremenu nastale osjetne razlike u prodajnim cijenama izrađenog materijala ili su ugovorni uslovi kod ranijih ugovora ma u čemu teži no kod novijih? Ni na jedno od ovih pitanja ne mogu se dati pozitivni odgovori, koji bi pravdali prosječno više nego li duplo jeftinije prodajne cijene kod ugovora sa cijenama po stablu od onih sa cijenama po 1 m³. Ugovori novijega datuma su detaljniji, jasniji i potpuniji od ranijih a svakako i teži za eksploatatore ne samo u pogledu veće šumske takse no i u svim drugim pitanjima, kojima se zaštićuju javni interesi i interesi vlasnika ovih šuma. Čime se onda može ovo pravdati?

Jedino time, što kod ranijih ugovora, gdje su prodajne cijene utvrđene po stablu, nijesu nadležne vlasti nikad pravile kalkulaciju šumske takse, iako su to po zakonu morale činiti (jer im je dužnost kontrola prodajnih cijena), no su ugovori odobravani po onim cijenama, kako su ih ugovorili vlasnici s kupcima drveta. Na taj su način raniji ugovori odobreni s cijenama, koje ne daju pravu vrijednost drveta (pod pretpostavkom da ugovorne cijene, koje je kod novijih ugovora iskalkulisala i odredila Banska uprava pretstavljaju prave vrijednosti drveta) te su oštećeni interesi vlasnika ovih šuma, opći interesi kao i fiskalni interesi države zbog ugovornih taksa. Ovo je razlog, što se u najnovije vrijeme u javnosti i parlamentu ustaje protiv ovakvih ugovora pa čak traži i njihovo ukidanje.

Svi su ugovori, koje je odobrilo Ministarstvo unutr. djela Crne Gore izuzev za šumu »Rudanačka Gora«, koju sada eksploatiše »Šipad«, već realizovani. Isto su tako iskorišćeni ugovori pod br. 1, 2, i 4 za kompleks

»Sušica« koji je odobrilo Ministarstvo šuma i rudnika. Rok trajanja ugovora kod šume »Sušica — korito Tare i Sušice« trajao je do 1940 god. Eksploatacija šume »Bijela Gora« u srezu nikšićkom nije dovršena no je napuštena. Šuma je »Luboder i Selišta« također iskorišćena. Svi ugovori s preduzećem »Zeta« a. d. u Beogradu imaju rok trajanja 35 g. Kod šuma plemena Šekularskog, rok je trajanja ugovora 15 g. Za šumu »Vračevo« ugovor traje gotovo do kraja 1943 god. Za »Zminicu« do kraja 1942 god.; za »Vaganičku Goru« do sredine 1944. god. i za šume plemena Poljskog do kraja 1958 god.

Napominjemo, da su se ugovorima o eksploataciji predmetnih šuma bavila ili sada u njima rade slijedeća lica i preduzeća: »Br. Marić« iz Kolašina, »Tara« a. d. iz Sarajeva, »Varda« a. d. iz Sarajeva, Radomir Šajković iz Beograda, »Bačko industrijsko d. d.« iz Starog Bečeja, »Spasoje Jovičić i br.« iz Sarajeva, »Durmitor« a. d. iz Sarajeva, »Šipad« iz Sarajeva, »D. d. za eksploataciju drva« iz Zagreba, »Zeta« a. d. iz Beograda, »Hajdar Čekro a. d.« iz Sarajeva, Mihailo Miljković iz Beograda, »Ozren« a. d. iz Sarajeva — ne nabrajajući druga neznatnija poduzeća.

Od većih preduzeća danas radi »Zeta« a. d. u Pivskim šumama u srezu šavničkom; u »Somini« sela Čaradskih i šumama sela Višnjica Do, u nikšićkom srezu nije se još počelo s radom a započeti rad u šumama plemena Oputno-Rudinskog i bratstva Klenčana u srezu nikšićkom nije dovršen, jer je (valjda privremeno) rad obustavljen. Državno preduzeće »Šipad« radi u šumi »Rudanička Gora« u srezu šavničkom, u šumi »Jelina Gora« u istom srezu, svojini bratstva Bojovića, Zukovića i Bečkovića po ugovoru za koji je utvrđeno, da nije nadležno odobren (kažu, da to odobrenje nije ovdje potrebno), kao i u šumama plemena Poljskog u srezu kolašinskom. Preduzeće »Hajdar Čekro a. d.« obustavilo je rad u šumi »Zminici« u srezu šavničkom. U šumama plemena Šekularskog u srezu andrijevičkom radi Mihailo Miljković, industrijalac iz Beograda. U šumama »Vračevo« i »Vaganička Gora« u istom srezu radi preduzeće »Ozren« a. d.

Svi ugovori o eksploataciji ovih šuma sklopljeni prije 1933 god. bili su vrlo slabi, nepotpuni, nejasni i nestručni kako sa pravne tako i sa šumarske točke gledišta. Te je godine Ministarstvo šuma i rudnika dostavilo Banskoj upravi na Cetinju jedan obrazac ugovora, po kome su uglavnom saobražavani svi ugovori, koje je odobrila Banska uprava.

Bratstveničke šume. Komunalne šume navedene u § 56 Z. o š. stavljene su pod naročiti javni nadzor i za njih je propisan naročiti način gazdovanja za to, što za svaku od tih kategorija šuma postoje određena ograničenja, vezana javnim ili građanskim pravom u pogledu pravnih obaveza i ekonomskih potreba, a koja proističu iz pravne prirode vlasništva tih šuma. Za plemenske, seoske i bratstveničke šume ranije smo naveli ta ograničenja — gazdovanje s tim šumama na takav način, da se one očuvaju za uvijek svima generacijama vlasnika, osiguravajući im trajno podmirenje domaćih potreba na građi i ogrijevu i stalne prihode, u koliko to današnje stanje ovih šuma bude dozvoljavalo. Neuredeno i nenormalno današnje stanje ovih šuma ima se po zakonskim propisima, koji važe za ove šume popraviti i dovesti u takvo stanje, koje će osigurati obadvije istaknute svrhe. Ovim se ujedno osiguravaju i svi raznostruki opći interesi, koji proizlaze iz ovih šuma kao javnih dobara.

I interesi vlasnika ovih šuma i javni interesi ne razlikuju se kod plemenskih, seoskih i bratstveničkih šuma. Oni su u suštini istovjetni a samo dolaze do jačeg ili slabijeg izražaja prema veličini, vrijednosti i pravnim obavezama odnosnih šuma. Zbog ovoga smo već prije istakli, da smatramo, da i bratstveničke šume dolaze pod naročiti javni nadzor po § 56 Z. o š., pa se na ovo pitanje zbog njegove važnosti ovdje opet vraćamo. Kad čisto privatne šume, bilo fizičkih ili pravnih lica, koje su opterećene službenostima paše i drvarenja i nijesu u državnoj upravi, mogu doći u ovu kategoriju šuma zato, da se osigura trajno uživanje službenosti ili kad šume privatnih lica, koje su uzete u državnu upravu ili proglašene zaštitnima sa ciljem, da se time postigne i osigura svrha, kojoj te šume imaju da služe, mogu doći pod naročiti javni nadzor, onda po našem mišljenju moraju i bratstveničke šume spadati ovamo. One, kako je već rečeno, imaju isti zadatak i istu svrhu kao i plemenske i seoske šume. Činjenica, što po Uredbi M. S. br. 1000/37 bratstveničke zajednice nijesu stavljene pod nadzor ni državnih ni općinskih vlasti u pogledu raspolaganja s prihodima, a gotovo ništa ni u pogledu uprave i zastupanja, ovdje ništa ne mijenja. Uostalom, pitanje raspolaganja s prihodima od šuma nije za Zakon o šumama ni važno, jer ovaj zakon ima da reguliše način šumskog gazdovanja i da čuva šumu a ne prihode dobivene od prodaje drveta iz ovih šuma. Pošto i Uredba M. S. br. 1000/37 priznaje bratstveničke zajednice te pošto u pogledu šuma moraju važiti i važe odredbe Zakona o šumama a po čl. 8 te Uredbe privreda se u zajednici (pa i bratstveničkoj) i uživanje zajedničkih dobara ima urediti prema trajnoj koristi zajednice, mislimo da ne griješimo, ako i bratstveničke šume stavljamo u kategoriju šuma iz § 56 Z. o š. One jedino mogu postići svoju svrhu, ako se budu tako tretirale. Fakat, što se ni u Zakonu o šumama ni u Zakonu o banskoj upravi ne spominju bratstveničke šume, ne treba nikoga da čudi, jer su i seoske i bratstveničke šume postale diobom plemenskih šuma, koje jedinc i poznaju navedeni zakoni. Kad su se spomenutim zakonima citirale seoske šume, sigurno se nije mislilo na seoske šume u Crnoj Gori.

Ministarstvo je šuma i rudnika međutim u drugostepenim odlukama iz prošle godine po pitanju sječe u dvjema bratstveničkim šumama stalo na stanovište, obzirom na odredbe Uredbe M. S. br. 1000/37, da bratstveničke šume ne stoje pod osobitim javnim nadzorom u smislu § 56 Z. o š., već se imaju smatrati posve privatnim šumama po § 74 Z. o š. Drugim jednim nešto kasnijim objašnjenjem ovo je Ministarstvo međutim stalo na gladište, da bratstveničke šume dolaze pod naročiti javni nadzor — § 56 toč. 6. Iz razloga, koje smo već naveli mišljenja smo, da bratstveničke šume moraju doći u grupu iz § 56 Z. o š., jer su ti razlozi potpuno dovoljni i sasvim opravdani, da se one tako tretiraju. Zbog toga one dolaze i pod § 38-IV toč. 10 Zakona o Banskoj upravi zajedno s plemenskim i seoskim šumama.

Vidjeli smo uostalom, da su i Min. unutr. djela Crne Gore i Min. šuma i rudnika i Banska uprava odobravali prodaje drveta iz bratstveničkih šuma a to ne bi učinili, da nijesu bili za to nadležni. U tome, što su Uredbom M. S. br. 1000/37 bratstveničke zajednice (šume) izuzete u pogledu uprave i rukovanja s prihodima iz nadzora državnih i općinskih vlasti, ne vidimo ni malo dovoljnih razloga, da se ove šume smatraju privatnim po § 74 Z. o š. Da momenat slobodne uprave i rukovanja imovinom

ne može biti odlučan faktor u ovom pitanju, vidi se i iz toga, što se plemenske i seoske šume do donošenja navedene Uredbe, kojom su prvi put te šume u ovom pogledu stavljene pod nadzor državnih i općinskih vlasti, nijesu smatrale privatnim šumama, već po § 56 Z. o š. pod naročitim javnim nadzorom. Najzad ističemo da i Uputstva za vođenje statistike šuma i šumske privrede M. Š. R. br. 662/39, bratstveničke šume ubrajaju zajedno s plemenskim šumama među šume pod naročitim javnim nadzorom.

Sada ćemo analizirati nadležnost odobravanja ovih ugovora i postupak odnosnih vlasti.

N a d l e ž n o s t v l a s t i. I ranije i sada vršila se i vrši se prodaja drveta iz ovih šuma po dugoročnim ugovorima. Pojam »dugoročni ugovor« nije jednak s odomaćenim pojmom »zakup« šume. Zato smo prije i istakli prilikom razmatranja Uredbe M. S. br. 1000/37¹⁾ da izraz »zakup« u čl. 9 te Uredbe nije pravilno upotrebljen.

Po Dr. A. Ugrenoviću¹⁾ o zakupu se govori kad vlasnik neku svoju nepotrošnu stvar daje nekom drugom licu na upotrebu uz izvjesnu naplatu i na izvjesno vrijeme uz obavezu, da se odnosna nepotrošna stvar vrati vlasniku. Da neka stvar može biti predmetom zakupa, osnovni su dakle uslovi: 1) stvar treba da je nepotrošna 2) treba da je za upotrebu te stvari utvrđena neka cijena (zakupnina) i rok trajanja zakupa i 3) po isteku zakupnog roka treba da stvar bude vraćena u onakvom stanju, u kakvom je bila prije davanja i uzimanja u zakup. Upotreba je kod zakupa takva, da se sama stvar ne troši, već da se radom i trudom dobiva neka korist. Zbog ovoga je zakupljivanje šume u cilju njenog trajnog iskorišćavanja u praksi neprovedivo, već zakup može imati praktične važnosti samo kod sporednih šumskih proizvoda (lov, paša, smola, šumski plodovi itd.). Ovo je u skladu i sa odredbama Opšteg imovinskog zakonika (čl. 271 do 296, 877 i 878).

Već smo rekli, da se po čl. 28. Raspisa o šumama, koji je imao zakonsku snagu, »zakupcima za razne špekulativne cijelji ne smije gora prodavati bez odobrenja Ministra unutrašnjih djela«. Ovaj je raspis važio sve do stupanja na snagu sadašnjeg zakona o šumama, samo je nadležnost odobravanja prodaja drveta iz ovih šuma prenešena po ujedinjenju na Ministra šuma i rudnika a po stupanju na snagu Zakona o Banskoj upravi na Bana. Navedenom odredbom Raspisa o šumama nije određeno, što sve treba da ima u vidu Ministar unutr. djela odnosno Ministarstvo šuma i rudnika prilikom davanja odobrenja za prodaju drveta iz ovih šuma. To je ostavljeno njihovom diskrecionom pravu i oni su mogli ne odobriti neku prodaju iz bilo kojih opravdanih razloga. Nijesu samo šumarsko-policijski propisi Raspisa o šumama mogli odlučivati, da se ne odobri neka prodaja pod pretpostavkom, da su ugovorne odredbe protivne tim propisima, već je tom odredbom Ministru povjerena zaštita svih raznostrukih opštih interesa, koji mogu doći u obzir pri davanju toga odobrenja. O svim odredbama jednog ugovora o prodaji drveta iz ovih šuma, kojima se zaštićuju interesi prodavca i javni interesi bilo to u pogledu pravilnog izvršenja ugovora, zaštite šume, naknade štete, visine prodajnih cijena

⁴⁾ »Šumarski list« od g. 1939 br. 8—9 str. 467

⁵⁾ Dr. Al. Ugrenović: »Iskorišćavanje šuma«, knj. I str. 178—180 Zagreb 1931

itd. itd. — imalo se je Ministarstvo brinuti prilikom davanja odobrenja ovih prodaja. Jer zabrana prodaje bez nadležnog odobrenja obuhvata nadležnost procjenjivanja svih uslova prodaje u najširem obimu. Sve to tim prije, što se radi o opštem narodnom dobru, za koje ne može država dozvoliti posve slobodno rukovanje ili čak eventualno upropašćenje toga dobra. Ako pak tako faktično nije postupano, ne znači, da se nije moglo ni trebalo drukčije raditi.

Iz ovoga jasno proizlazi da nikakav ugovor o kupovini drveta iz ovih šuma, ne može nikome dati nikakvo zakonsko pravo, ako taj ugovor nije bio odobren od nadležnih šumarskih vlasti. Poznato nam je međutim, da ovakvih neodobrenih ugovora ima i danas veći broj; neki su se na žalost iako neodobreni i realizovali. Ti su ugovori prvi put i potvrđeni kod nadležnih vlasti uz naplatu odgovarajućih taksa po Zakonu o taksama, mahom po datoj kapari, ali su prava i obaveze iz tih ugovora prenošena po nekoliko puta s jednog lica na drugo. No, koliko nam je poznato, nikad nijesu bile plaćene prenosne takse po Zakonu o taksama. Ali ovdje nijesu u pitanju samo prenosi matičnog ugovora, no su se tim prenosima sa izmjenama i dopunama osnovnog ugovora u stvari stvarali sasvim novi ugovori naročito u pogledu prodajnih cijena i roka trajanja ugovora, pošto od odredaba starog ugovora gotovo nije ništa ostajalo. A baš su razlike u prodajnim cijenama odlučujući faktor za taksiranje po Zakonu o taksama.

Po Zakonu o Banskoj upravi (§ 38-IV tač. 10) dato je u nadležnost bana odobravanje ovih ugovora. Banska uprava, po Zakonu o taksama, ne smije uzimati u postupak ovako netaksirane ugovore već ima narediti, da se prethodno plate kod nadležnih vlasti propisne takse s određenim interesom i odgovarajućim kaznama za sve prenose, izmjene, dopune, zaključke, pisma itd. — ukratko, za sve one pravne radnje, kojima se mijenja osnovni ugovor. To proizilazi iz odredbe Napomene 5 uz Tar. br. 12 Zakona o taksama i tač. 46 čl. 42 Taksenog i pristojbenog pravilnika k Tar. br. 12. Po čl. 19 Zakona o taksama ugovor, koji se produžava za izvjesno vrijeme smatra se kao nov ugovor i podleži plaćanju takse. Po Napomeni 8 uz Tar. br. 12 Z. o t. i tač. 54 Taks. i pristojb. pravilnika k Tar. br. 12 svaki zaključen ugovor o kupovini i prodaji mora se prijaviti u roku od 15 dana po sklapanju ugovora ili se u trenutku sklapanja ugovora mora ova taksa na samom ugovoru propisno nalijepiti i poništiti; u protivnom će se slučaju ugovorajuće strane osuditi solidarno pored redovne takse i na kaznu u iznosu trostruke redovne takse. Ako se tako ne bude radilo odgovorna lica podležu strogim kaznama Zakona o taksama, pa smatramo da ovo treba specijalno naglasiti.

Postoji po našem shvatanju pogrešno mišljenje, da su punovažni svi ovakvi ugovori, koji su jednom bili taksirani, iako nijesu bili odobreni od nadležnih šumarskih vlasti, te da ih Banska uprava mora odobriti s izmjenama i dopunama, koje ona propiše.

Prema objašnjenju k Tar. br. 12 Napomene 7 Zakona o taksama — O. P. br. 52023 od 15. I. 1937. g.⁶⁾ — kod onih ugovora, gdje oba ugovorača imaju u smislu građanskog zakonika potpunu sposobnost za sklapanje

⁶⁾ Jovan M. Radulović i Atanasije D. Janačković: »Takseni zbornik s komentarom« Beograd, 1937 str. 315

pravnih poslova tako, da se već između njih zaključeni ugovor mora smatrati perfektnim t. j. pravno egzistentnim u smislu građanskog zakonika, ali gdje je daljnje postojanje već zaključenog ugovora (»Važnost«) zavisno od nekog odobrenja, što ga ne propisuje građanski zakonik već neki drugi zakonski propis iz područja javnog prava (u našem slučaju čl. 28 Raspisa o šumama i § 38—IV tač. 10 Zakona o Banskoj upravi) — ako se ovakvo odobrenje ne dobije, to ima za posljedicu, da se dotični sam po sebi pravno već egzistentan ugovor ne može izvršiti. Zato je u Tar. br. 12 napomena 7 u vezi s napomenom 11 kao i u vezi sa čl. 20 st. posljednji Zakona o taksama propisano, da ako se dotično odobrenje ne dobije, naplaćena taksa ima se vratiti po molbi zainteresovanog lica. Ova se molba mora podnijeti u roku od 90 dana od dana, kada je dotična stranka saznala, da odobrenje za ugovor nije dato. Pravo državnog erara za pristojbu u smislu pojedinih zakonskih propisa u ovim slučajevima nastupa već na dan samog zaključenja ugovora, koji je dan mjerodavan i za ustanovljivanje vrednosti. S druge strane, prema objašnjenju O. D. S. br. 6572 od 16/V 1924 god.,⁷⁾ plaćanje je takse uslov za pravno postojanje jedne isprave a da li će se ta isprava upotrijebiti za cilj, kome je namijenjena ili ne, po pravilnoj naplati takse pravno je irelevantno.

Po čl. 1 Zakona o amnestiji i aboliciji krivica po Zakonu o neposrednim porezima, Taksama, trošarini i carini od 10 aprila 1929 god. sva lica, koja su počinila bilo kakve krivice po dosadašnjim zakonima o neposrednim porezima, odnosno po zakonima o taksama i trošarini do zaključka 31 decembra 1928. godine, oslobođena su svake kazne. To znači, da kad jedna isprava (ugovor) sačinjena prije 31/XII 1928 g. dođe da se uzme u postupak t. j. da se taksira, na nju će se platiti redovna taksa s kamatom po čl. 32 Zakona a za druge isprave posle toga roka imaju se platiti i redovna i kaznena taksa kao i taksa za presudu po tar. br. 229.

Prema objašnjenju Ministarstva finansija, Odelenje poreza br. 20588 od 28/III 1936⁸⁾ dužni su sudovi po propisima § 7 Zakona o sudskim taksama da isprave (ugovore), koje se pred njima pojave a na kojima nije plaćena nikakva ili nije plaćena dovoljna taksa, u ovjerenom prepisu dostavljaju nadležnoj Poreskoj upravi na dalji postupak; Poreska je uprava nadležna, da po dostavljenoj ispravi postupi u smislu čl. 51 Zakona o taksama. Poznato nam je na r., da je jedan Sreski sud u 1936 godini bez naplate takse potvrdio izmjene i dopune dvaju ugovora za ove šume s motivacijom, da se, pošto je u pitanju državno preduzeće, taksa ne naplaćuje! Po čl. 51 Zak. o taksama i čl. 25 Taks. i prist. pravilnika k čl. 51. kad netaksirana ili nedovoljno taksirana pismena dođu pred vlast ma na koji način, naplatiće se uz doplatu redovne takse i kaznena taksa u iznosu tri puta neplaćene, nedovoljno ili nepropisno položene takse.

Prema ovome niko nije kriv nekome, što je nepravilno kupio izvjestan broj stabala ili određenu količinu drvne mase iz ovih šuma, kad vlasnik nije blagovremeno pribavio potrebna odobrenja nadležnih šumarskih vlasti za te ugovore. Već smo prije istakli, da na osnovu ovakvih ugovora nije kupac stekao nikakvo z a k o n s k o pravo. Ako on nije znao,

⁷⁾ J. Radulović i A. Janačković: op. cit. str. 209

⁸⁾ J. Radulović i A. Janačković: op. cit. str. 233

da su potrebna ova odobrenja, to mu ne može pomoći, jer neznanje zakona nikoga ne pravda.

Žalosna je činjenica, da ni ona preduzeća, koja su na sebe preuzimala prava i obaveze iz ovakvih ugovora, a koja su imala i pravne i šumarske stručnjake, nijesu vodila računa o tome, šta kupuju i je li im kupovina zakonita. Banska uprava ne može po zakonu imati na ovo nikakav osvrt bez obzira, čiji su interesi u pitanju, jer prava iz takvih ugovora nijesu na zakonu osnovana.

Prije nego prijedemo na pitanje nadležnosti Banske uprave kod odobravanja ovih ugovora, da bi se imala bolja preglednost i veća jasnoća, istaknućemo nadležnost opštih upravnih vlasti po nekim važnijim upravnim zakonima. Po jasnim propisima naših upravnih zakona opšte su upravne vlasti dužne da se staraju za opšte dobro i da u tom cilju postupaju po svojoj inicijativi i slobodnom nahodjenju u granicama zakona, da u stalnom održavanju veza s građanstvom upoznavaju i približavaju njegove potrebe i želje, da prate sve značajne pojave u narodnom životu, da njegove opravdane interese na ekonomskom, socijalnom i kulturnom polju potkrepljuju odgovarajućim predlozima i pobudama te da preduzimaju i iz svojih pobuda sve, što je po zakonima dopušteno i traže javni interesi, jer su one u prvom redu pozvane, da čuvaju javne interese i da se staraju za opšte dobro (čl. 20, 43, 45, 46, 47 i 65 Z. B. U., §§ 12 i 13 Zak. o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja). Po odredbama Zakona o opštem upravnom postupku vlast će u pojedinim slučajevima preduzeti potrebne mjere za zaštitu javnih interesa, iako se ne daju pobliže oznake tih interesa (§§ 42 st., 2, 70 st., 2, 119 st. 2, 128 st. 2 i 136 st. 3).

Po §§ 56—65 Z. o š. predmetne šume stoje pod osobitim javnim nadzorom i s njima se ima gazdovati po načelima stroge trajnosti. Po § 127 istog zakona izvršuje Ministar šuma i rudnika preko opštih upravnih vlasti šumarsku policiju i nadzor. Po § 8—IV Zakona o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja i § 38—IV Zakona o Banskoj upravi u nadležnost bana spada izvršennje Zakona o šumama. Po toč. 10 pom. paragrafa Zakona o Banskoj upravi nadležnost bana je i u nadzoru nad redovnom šumskom upravom i gazdovanjem u plemenskim i seoskim šumama (po našem mišljenju i u bratstveničkim), kontrolisanje procjena za prodaju, odobravanje prodaje drveta i određivanje redovnog i vanrednog šumskog prihoda u ovim šumama. Nadalje je po tač. 11 istog paragrafa nadležnost Bana u nadzoru nad stručnom upravom i šumskim gazdovanjem u svim šumama uopšte, po tač. 12 u izdavanju službenih i stručnih naređenja i tehničkih poslovnih uputstava za sve nedržavne šume a po toč. 4 (kao i po § 59 Z. o š.) odobravanje privrednih planova i drugih uređajnih elaborata za nedržavne šume. Ostalu nadležnost po Zakonu o Banskoj upravi ispuštamo, jer nam za ovo pitanje nije potrebna.

Po čl. 39 Uredbe M. S. br. 1000/37 dužnost je nadzornih vlasti za plemenske i seoske zajednice (šume) starati se, da se s prihodima od prodaje drveta iz ovih šuma postupa kako je određeno u čl. 9, a po čl. 8 te Uredbe, da se privreda u zajednici i uživanje zajedničkih dobara uredi prema trajnoj koristi zajednice. Nastaje sada pitanje: da li je Zakonom o Banskoj upravi točno određena nadležnost Banske uprave u pogledu odobravanja ugovora o prodaji drveta iz ovih šuma odnosno, da li su tim

zakonom fiksirani svi oni faktori, koje Banska uprava mora imati u vidu prilikom odobravanja ovih ugovora?

Odredba § 38—IV toč. 10 Zakona o Banskoj upravi mnogo je potpunija od spomenute opće odredbe čl. 28 ranijeg Raspisa o šumama, ali ni ona ne daje striktno određene granice nadležnosti Banske uprave. Zakon ne određuje uslove, uz koje se odobrenje ugovora daje ili uskraćuje. To ne treba da čudi, jer se zakonom i ne mogu u ovakvim pitanjima nabrajati sve one činjenice, koje Banska uprava može i treba uzeti u razmatranje prilikom rješavanja o ovim odobrenjima. To je tim jasnije, jer smo prije naveli, kolika je i kako raznolika nadležnost upravnih vlasti po raznim upravnim zakonima. A sva ta nadležnost dolazi i u ovim pitanjima do izražaja. Koje će sve i kakve momente uzeti u obzir Banska uprava pri rješavanju ovakvih pitanja, to je njeno diskreciono pravo, u koliko to nije zakonom već spomenuto, a koje joj pravo niko ne može osporavati.

Nije nadležnost Banske uprave samo da pazi na to, da u ugovorima o prodaji drveta iz ovih šuma ne odobri i one eventualne ugovorne odredbe, koje su protivne šumarsko-polijskim i šumarsko-privrednim propisima Zakona o šumama, već ona ima voditi računa i o svim drugim faktorima, koji dolaze do izražaja u zaštiti interesa vlasnika ovih šuma i javnih interesa. Uostalom sve one eventualne ugovorne odredbe, koje su protivne propisima Zakona o šumama ili Zakona o banskoj upravi, ne mogu se ni izvršiti, jer propisi pozitivnih zakona moraju važiti i za ugovarajuće stranke, pošto zakonske odredbe stoje iznad privatnopravnih pogodaba ugovarajućih stranaka. I po čl. 513 u vezi sa čl. 918 Opšteg imov. zakonika ugovori o djelu, koje je zabranjeno zakonom, smatraju se ništavnima. To znači, da je Banska uprava prilikom odobravanja ovih ugovora dužna voditi računa o svim ugovornim uslovima u najširem obimu. Ako to i nije izrično navedeno u citiranom propisu Zakona o banskoj upravi, proizlazi to iz prava i dužnosti upravnih vlasti, predviđenih u navedenim upravnim zakonima.

Odluke o odobrenju ovih ugovora ne donosi šef Otsjeka za šumarstvo kao stručnjak za šumarske poslove, već ban kao nosilac vlasti koji »vrši najviše političku i upravnu vlast u Banovini« (§ 6 Zak. o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja). Današnji upravni zakoni upućuju djelatnost upravnih vlasti i na kulturno, ekonomsko i socijalno polje, jer je njima proširen djelokrug ovih vlasti i na teren narodne privrede i općeg narodnog napretka a nije samo policijske prirode.

(Nastavit će se — a suivre)

R. Cividini i K. Mirth (Zagreb):

APSOLVENTSKA EKSKURZIJA

STUDENATA ŠUMARSTVA POLJOPRIVREDNO-ŠUMARSKOG FAKULTETA
U ZAGREBU MJESECA SRPNJA 1940. GODINE.

(L'excursion des étudiants forestiers de la Faculté agronomico-forestière de Zagreb
faite en mois de juillet 1940)

Između mnogih drugih, problem je krša naročito zaokupio našu pažnju i učvrstio naše uvjerenje, da je najaktuelniji i najvažniji problem hrvatskog šumarstva pa i jedan od najvećih problema cijele naše gospodarske politike. Sva naša nastojanja moraju biti usmjerena onamo, da naš goli krš bude u budućnosti šuma, pa da tako zamijeni one šume, koje će se bezuvjetno morati povući sa relativnog šumskog tla naše Slavonije i ustupiti mjesto unosnijoj poljoprivredi. Znamo, kakva nas borba čeka na kršu s raspuštenim prirodnim silama: bijesnim vjetrovima, divljim bujicama i paklenom žegom nad beskrajnim pustim kamenim površinama. Svi se ti divlji elementi oslobodiše onda, kad je na kršu nestalo šume. Mi hoćemo da ih ponovno skućimo, da ih pokorimo. Ta nas borba i draži, pa smo živo zaželjeli da vidimo, kako se ta borba i s kolikim uspjehom sprovodi drugdje — u Italiji. Ne bi bili iskreni, kad ne bismo rekli, da osim ovog glavnog problema pošumljavanja, zbog koga je pao izbor na Italiju, pa i zbog još nekih važnih šumarskih problema, kao što je organizacija talijanskog šumarstva, nije bilo i drugih razloga. Atraktivna je snaga Italije, kao što je bila stoljećima, tako i danas toliko jaka, da joj ni mi nismo mogli odoljeti. Spremali smo se ozbiljno pod vodstvom naše gg. profesora, kod kojih smo naišli na razumijevanje i pomoć. Imali smo čak i tečaj talijanskog jezika na Fakultetu, koga su nam držali profesori ovdašnjeg Instituta za talijansku kulturu., Medunarodne prilike određiše međutim drugačije, pa naša gg. profesori odlučiše, da se odustane od puta u inozemstvo i priredi ekskurzija u državi.

Naš nas je požrtvovni voda puta g. prof. dr. Nikola Neidhardt sakupio sve prije ekskurzije te nam razložio program puta i njegovu svrhu. Spomenuo nam je, kako je ova ekskurzija zapravo letimični profil kroz naše šume i šumarstvo. Dosada ste slušali — rekao nam je dalje — o šumarstvu u glavnom ex cathedra, sada ćete se sresti s praksom, njenim najaktuelnijim problemima i s njenim protagonistima — šumarima. Krenuti ćemo najprije u Slavoniju, kroz njezino pitomo humlje i ravnice, kroz šume toliko znamenitog hrasta. Zatim ćemo poći preko Beograda u Bosnu ponosnu, koja za šumarstvo predstavlja čitav kompleks većinom još neriješenih problema. Naposljetku ćemo u Dalmaciju, da vidimo njene velebne ljepote ali i onu tužnu golotinju krša i problematiku života na kamenu. Nakon toga je svaki od nas dobio po neku dužnost. Svi ćemo se dabome interesirati za sve na ekskurziji, ali će još svaki od nas posvetiti posebnu pažnju pojedinoj grani šumarstva. Pored stručnih, razdijelio je voda puta među nas i neke tehničke, organizatorne poslove same ekskurzije. Tako dobismo svaki svoj resor, a neki i po više i to s punom odgovornošću.

Ne možemo, a da već ovdje ne zahvalimo svima, koji su na bilo koji način pomogli ekskurziju i doprinesli njenom velikom uspjehu. Naročito se zahvaljujemo odjelnom predstojniku za šumarstvo gospodinu Ing. Ivici Frkoviću, koji je ekskurziju svestrano pomagao, ljubezno davao savjete, odredio novčanu pripomoć, preporučio ekskurziju područnim ustanovama itd. Zahvaljujemo nadalje požrtvovnom vodi puta gosp. Dr. Nikoli Neidhartu, koji je na čelu »svojih mladića«, kako nas je svuda predstavljao, činio s nama nerazdvojenu cjelinu. Zahvaljujemo svima usta-

novama, čiji smo bili gosti, a napose Dobru biskupije dakovačke, Brodskoj imovnoj općini, Općini grada Beograda, Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zemunu, Ministarstvu šuma i rudnika u Beogradu i Direkciji šuma u Sarajevu. Zahvaljujemo i svoj gospodi, a naročito gospodi šumarima, koji su nas na cijelom putu toliko ljubezno i kolegijalno primali i bili požrtvovalni organizatori pojedinih dijelova našeg putovanja.

Ekskurziji su prisustvovali: vođa puta dr. ing. Nikola Neidhardt, sveučilišni profesor; dr. ing. Milenko Plavšić, sveuč. asistent te ovi absolventi: Rudolf Cividini (zvan Rudek), Ervin Čeliković (zvan Čelik), Oton Ispanović (zvan Krcun), Nikola Jelačić (zvan Mika), Viktor Klanjšček (zvan Mali Kranjc), Ivan Masten (zvan Mrgud), Stanko Mavrek, Karlo Mirth, Ivan Pavša (zvan Janez), Predrag Pejić (zvan Belami), Branko Štimac (zvan Brko), Zdenko Tončić (zvan Tonča), Franjo Ujdenica i Boris Zlatarić (zvan Boca).

Opis ekskurzije sastavili smo na temelju podataka, koje su nam susretljivo davali gospoda šumari te na temelju bilježaka, koje su nam stavili na raspolaganje slijedeći učesnici ekskurzije: Franjo Ujdenica (uporaba šuma), Nikola Jelačić (uzgajanje šuma), Branko Štimac (šuma i seljaci). Napose nas je zadužio kolega Viktor Klanjšček opširnim i preglednim referatom iz prometa.

Na putu u Đakovo.

Bio je 1. srpanj, kad u 12.50 sati ostavimo Zagreb. Za čas nesta s vidika veliki grad, a onda i Medvednica. Brzi je vlak gutao posavsku ravnicu. Ravna polja, natopljena i suviše od stalnih oborina posljednjih dana, pokisla sela, nizinske šume, koje se sad dovuku do uz prugu, a onda pobjegnu i nema ih na daleko, razvijena trgovišta, lijepi gradovi — sve se to odmotava kao s beskrajne vrpce. Naš nam vođa puta za daje da odredimo postotak šumovitosti u profilu željezničke pruge. Zadatak smo riješili tako, da smo brojili telegrafske stupove uz prugu, kad je prolazila izvan šuma (a) i kad je prolazila kroz šumu (b). Procenat smo dobili pomoću formule:

$$p = \frac{b}{a + b} 100$$

a rezultate smo uspoređivali s topografskim kartama.

Kažu, da se ne može proputovati Slavonijom, a da se u vlaku ne sretne bar jednog šumara. Tako je i u naš vlak ušao šef šumske uprave u Slavonskom Brodu g. Ing. Mišo Pajc. Simpatični i vrlo prijazni gospodin došao je odmah k nama i tumačio nam krajeve, kroz koje smo prolazili, sve do male željezničke raskrsnice Striživojna—Vrpolje u istočnoj Slavoniji, gdje smo mi sišli, da predemo u osobni vlak za Đakovo. Nitko od nas nije ni slutio, da će za nekoliko časaka cijela ekskurzija doživjeti malu avanturu. Zar je moguće, da bi se nešto dogodilo izvan programa? Pa ipak eto dogodilo se — i mi smo se umjesto u Đakovu, gdje su nas očekivali, najednom našli usred nekog slavonskog sela, odakle smo imali zadovoljstvo da gledamo u daljini dva visoka tornja katedrale.

Premda je ekskurzija imala čak i posebnog referenta za vagone i vlakove, sjeli smo u Striživojnu u krivi vlak, koji se je nalazio ispred vlaka za Đakovo. Nismo pravo ni ušli i već je krenuo, ali ne spram Đakova, nego natrag spram Zagreba. Na prvoj stanici smo se iskrcali. To su bili Perkovci. Situacija je bila tragikomična, ali nimalo strašna. Raspoloženje među nama vrlo dobro. Prvi nam je posao bio, da se fotografiramo i tako ovjekovječimo doživljaj. Bio je to događaj za sićušnu postaju i jedinog skretničtra na njoj. Drugi nam je posao bio, da dobijemo telefonsku vezu s Đakovom. Odanle su po nas došli automobili. Ali ovi ne mogu u Perkovce, nego samo po državnoj cesti do na kraj sela Čajkovaca. Od postaje Perkovci do Čajkovaca ima još neka 2 km slabog blatnog puta, po kome se automobili ne mogu kretati. Taj smo put preva-

lili na dvojim seljačkim kolima. Jadni su se konji i te kako izmučili vukući nas po takovom putu do glavne ceste. Duboko su zapadali u glib. Koliko li se energije izgubi vožnjom na ovakovim putevima! Za nas mnoge, koji nismo iz ovih krajeva, bilo je to novo i važno saznanje o jednom velikom problemu slavonskih sela. Premda to možda ne bi spadalo ovamo, ali ne škodi da se istakne. Sjetili smo se naime prošlogodišnje ankete »Gospodarske Sloge«. Prvi je rezultat te ankete, u kojoj je sudjelovalo oko 2000 sela banovine Hrvatske, bio: »Najnužnija je potreba za gotovo sve kotareve u banovini gradnja i popravak cesta, puteva i mostova. To je glavna potreba čitave banovine.« Koliko li zamašan izgleda taj problem! Njegovo težište i njegovo rješenje zavisi po našem mišljenju jedino o širokoj i snažnoj organizaciji rada, jer radne snage ima kod nas dosta.

Protegli se Čajkovci. Vidimo kuće dosta uredne i gospodarstva oko njih također napredna i uredna. Naši automobili jure blatnjavom cestom, a gusani iz mutnih lokva psiču za njima. Prodosmo i tu za nas famoznu Striživojnu. Nakon oblačnog i kišovitog dana, nekoliko posljednjih sunčanih zraka prošlo se tamo negdje iza Diljeva te obasjalo komad ravnice i dva visoka impozantna tornja, koja dominiraju cijelim krajem. Oni su nam postajali sve veći, veličanstveniji i bliži — i za malo nadosmo se pred njima. Pred Bogoslovijom su nas dočekali rektor Bogoslovije monsignor Ilija Anaković te šumarski savjetnik i upravitelj vlastelinskih šuma g. Ing. Ivan Asančaić. Bili smo toplo i srdačno primljeni. Zaželim nam dobrodošlicu prečasnog gosp. rektora nas je odveo u Sjemenište, gdje su nas čekale sobe, u koje smo se smjestili. I odlična je večera bila za nas već pripremljena. Svi smo bili raspoloženi i veseli.

Usprkos »pustolovine« stigli smo u Đakovo s neznatnim zakašnjenjem.

U Đakovštini.

Jutro je osvanulo svježije, umiveno. Prvo sunčano jutro nakon stalnih kiša posljednjih dana. S katedrale je otkucalo tek 7 sati a mi smo već dovršili doručak i krenuli u dvorište vlastelinstva. Tu nas je dočekao šum. savjetnik g. ing. Ivan Asančaić i kotarski šumarski referent savjetnik g. ing. Makso Hranilović. Teretni je automobil vlastelinstva (Magirus) čekao spreman, da nas ponese u vlastelinske šume. Mi se smjestismo na njemu vrlo udobno. Za tren je Magirus jurio s nama kroz svježje srpanjsko jutro noseći nas na svojim širokim plećima. Pred nama se pružila suncem obasjana, bogata i raskošna, pitoma i blaga Đakovština.

Prostrla se polja, išarana živim ljetnim bojama, nanizali blagi humci, dugačka sela, uredna, s karakterističnim jednolikim kućama. Naši prijazni domaćini bili su neumorni. Govorili su nam o kraju, kroz koji prolazimo, tumačili, pokazivali i odgovarali na naša pitanja. Morali su radi buke motora govoriti vrlo glasno, da ih možemo čuti. »Ovdje se odvaja put za Gorjane« — pokaže nam. U nama se probudi sjećanje na davne borbe, preko kojih predoše stoljeća, na jedan značajan i sudbinski period u životu Hrvatske. Ova su polja i humci bili nijemi svjedoci. Približavali smo se sve više Diljevima. Okrenusmo se natrag i vidjesmo dva daleka tornja u prozirnoj magli. Ta silhueta katedrale dozove naše misli u nedavnu našu prošlost i još dalje u našu suvremenu realnost. Svemu su tome bili svjedoci ova polja, humci i sela. Sva Đakovština. I koliko ce toga još preko njih preći! Prekinusmo reminiscencije. Magirus je jurio naprijed, a pred nama se nizale nove slike. Zamjećivalj smo sve češće vinograde na obroncima šuma iza njih.

Prolazeći kraj šume đakovačke z. z. upozorio nas je g. ing. Hranilović na karakterističnu pojavu u hrasticima: napadaj gubara. Ova je šuma davala klasičan primjer prednosti mješovitih sastojina. Dok je srednji dio šume, gdje je čisti hrast, bio potpuno obršten, dotle su oba krila šume, gdje je hrast pomiješan sa jasenom i gra-

bom, ostala uglavnom zelena, pošteđena od gubara. Objekt je svratio živu pozornost, jer do tada još nismo vidjeli kako izgleda golobrst gubara.

U nekim selima, kroz koja smo prošli, ima dosta Nijemaca, ali su se oni prilično asimilirali i poprimili mnoge navike ovdašnjeg našeg življa. Stigli smo već na obronke Diljeva i u selu smo Mandičevci sišli s auta te pošli u biskupski vinograd, kroz koji vodi put dalje do šuma. U vinogradu, iz koga se otvara širok pogled na Đakovštinu, govorio nam je ing. Makso Hranilović o nekoliko šumarskih problema ovoga kraja.

Budući da je u Đakovštini iskrceno mnogo šuma i pretvoreno u livade i oranice, počela se javljati u selima sve veća nestašica drva. Ova je nestašica toliko podigla vrijednost šume u očima seljaka, da je nedavno z. z. kupila zemlju, na kojoj je dosada sađen kukuruz, te pošumila čitav kompleks bagremom. Doduše tlo je i onako dosta loše, zbijeno, glineno-ilovasto, ali je ovaj slučaj ipak vrlo karakterističan za odnos seljaka prema šumi. Kao što je to uvijek i svuda u životu, vrlo često osjetimo pravu vrijednost nečesa tek onda, kada to izgubimo. Tako je i sa šumama. »Naš narod će tek onda znati cijeniti šume, kada ih više ne bude« — čuli smo često od naših starijih. Znajući kako se nažalost na očigled bespomoćnih stručnjaka šume nemilosrdno harače u skoro svim našim krajevima, poznavajući i glavne elemente iz čitavog kompleksa prilika ekonomskih, prosvjetnih, političkih, koje omogućuju, uvjetuju i podržavaju ovu sveopću devastaciju, mi ipak moramo iznijeti jednu povoljnu konstataciju za Đakovštinu, jer iako ovaj kraj nije nepošteđen od šumskih šteta, prilike su ipak dosta dobre. Seljak je iz Đakovštine upućen u vrijednost šuma. I ne samo to, nego i svijestan, svijestan toliko, da je i sam podiže. A to je već mnogo.

Seljaci sami u svojim šumama kao i zemljišna zajednica sade većinom bagrem, s kojim gospodare šumsko-poljskim gospodarenjem sa 20 godišnjom ophodnjom. Bagrem zadovoljava gotovo sve potrebe seljačkog kućanstva. Služi kao vinogradske kolje, pa za sitnu gradu i kao vrlo dobar ogrjev. Hrastom se teško može postignuti u takovim prilikama uspjeh. Njegov je prirast slab dok najzad u četrdesetoj godini ne postane već i suhovrh. Kopajući panjeve našli su, da je i žila srčanica sasvim istrunula. Ova pojava nastaje vjerojatno radi toga, što je to ilovasto tlo nakon krčenja šume i nakon šumsko-poljskog gospodarenja tako omršavilo i tako se zbililo, da onemogućuje egzistenciju hrasta, odnosno razvitak njegovog žilja. Bagrem naprotiv, kaže g. ing. Hranilović uspijeva vrlo dobro na tim tlima i takvim načinom gospodarenja, jer više raširi korijenje. U dvadeset i prvoj godini daje ovdje bagrem prosječni prirast 3—4 m³ po jutru.

Čekao nas je čitav niz kola i malo poslije krenu ta naša prava svatovska povorka u šumu Tolkovac. Na prosjeku nas je odjela I i II, dočekao šef šumske uprave u Levanjskoj Varoši g. ing. Drago Sulimanović. Sišli smo s kola i tu, u šumi, pozdravivši nas na tlu biskupskih šuma, održao nam je sjajno predavanje g. savjetnik ing. I. Ašančić. Prikazao nam je historijat biskupskog vlastelinstva, način gospodarenja, prikazao nam je gospodarsku osnovu sa mapama te mnoge momente iz uzgajanja, iskorišćivanja šuma i t. d.

Dobro biskupije đakovačke darovao je Koloman, vojvoda Slavonije, biskupu Ponsi godine 1239. Taj se je posjed nalazio u glavnom na istom mjestu, gdje se i danas nalazi, samo se još i dalje protezao prema istoku do sela Mikanovci, a na jugu prema Savi. Dapače se je jedan dio nalazio u današnjoj Bosni oko mjesta Tolisa. Posjed su biskupi uživali sve do dolaska Turaka. Nakon odlaska Turaka dobili su biskupi posjed natrag. Kad je organizirana Vojna Krajina, otpao je dobar dio posjeda, koji je ležao južnije uz Savu i potpao pod Vojnu Krajinu. Posjed se u glavnom zadržao sve do segregacije; poslije segregacije došlo je do nekih promjena u veličini posjeda. God. 1899, kad je napravljena prva gospodarska osnovu, bilo je oko 28.000 jutara šumskog posjeda. Prema današnjoj gospodarskoj osnovi, koja je sastavljena 1931 god., iznaša šumska površina oko 21.000 jutara. Od toga otpada na neplodno tlo t. j.

na prosjeke, puteve, skladišta, šumsku željeznicu 368 jutara. Posjed ima još 1.800 jutara poljoprivrednog tla, dvije fabrike špirita i mlin.

Šumarstvo dobra biskupije dakovačke moglo bi se u općenitim konturama ovako prikazati:

Pretežni se dio šumske površine nalazi između 150—300 metara nadmorske visine. Ta površina leži na obroncima Diljeva i Krstova. Nizinskih šuma nema. Bonitet je tla u glavnom II/III. Podneblje, oborine, vjetrovi, odgovaraju kao i u ostalim dijelovima Slavonije dobro uzgoju šumskog drveća. Sastojine su mješovite a glavne su vrste drveća: hrast kitnjak, cer, bukva i grab. Kao nuzgredne pridolaze: klen, topola, iva i divlje voće.

Šume se uzgajaju u visokom uzgojnom obliku, jer to najbolje odgovara obzirom na vrst drva, svrhu gospodarenja i veličinu površine.

Ophodnja je određena obzirom na dobru stojbinu, na određeni način gospodarenja i vrst drveća (bukva 50%) sa 100 godina. Postoji nada, da će se do toga doba postignuti kod bukve u ophodnji od 100 godina dobri rezultati (250—300 kubika po jednom jutru). Hrast bi dao u to vrijeme stabla, koja bi imala potrebne tehničke dimenzije (po jutru 200 kubika i prsni promjer od 40 cm.) Svakako bi bilo bolje dati hrastu barem 120 godišnju ophodnju. Poredaj dobnih razreda nije najpovoljniji, ali će se tijekom vremena nastojati taj razmjer popraviti. U glavnom prevladavaju sastojine do 40 godina. Sve se šume sijeku oplodnom sječom, koja se vodi postepeno s obzirom na uspjeh podmlatka. Šuma se stavi 8 godina prije u predzabranu a siječe se u 3—4 sijeka, što ovisi o potrebama na gradi i gorivu okolišnog pučanstva. Dovršni se sijek izvede nakon 6 godina, ali radi bukve i nakon 8 godina. Jači se hrastovi još ostave 1—2 godine da dobro rode žirom te se konačno i oni posijeku. Iznošenje se vrši zimi, kad padne snijeg, te se gotovo i ne oštećuje podmladak.

Prvu je gospodarsku osnovu sastavio g. 1897—99 pokojni šum. nadzornik A. Borošić. Prva je revizija obavljena god. 1907, a poslije, sve do 1928 godine nije bilo revizija uglavnom zbog nesredjenih općih prilika. Nova je gospodarska osnova sastavljena 1928/30 godine. Ustanovljivanje je drvne mase provedeno polaganjem primjernih ploha, koje zapremaju 3—5% cjelokupne površine te prelaze u stalne primjerne plohe. Visine su mjerene Weiseovim hipsometrom, a za ostale su podatke upotrebljavane tabele od Schwappacha za hrast i Grundnera za bukvu. U sastojinama iznad 60 godina starosti isključirana su sva stabla, dok se stari hrastovi individualno procjenjuju. Mase su ustanovljene Hartigovom metodom. Borošićeva je osnova imala 16 gospodarskih jedinica. Bilo je to previše. Sada je samo jedna.

Međe, t. j. lomne točke međa označene su drvenim stupovima sa užeženim brojevima, a pošto su ti stupovi češće nestajali, označuju se danas te točke humkama. Prije su se označivale i kamjenjem, ali bi svaki kamen nestao još brže od stupa i zamijenio funkciju lomne točke sa drugom posve prozaičnom u nekoj kaci za kiseljenje kupusa. Nama je to bilo isprva smiješno, ali smo poslije shvatili; u ovom kraju naima nema kamena. Gospodarska je osnova jedna za čitav posjed. Etat je izračunat sa 31.000 m³. Međutim je g. 1934 bio izvršen prethvat radi popravka katedrale od požara, pa se je morao etat sniziti na 25.547 m³.

Etat se čitav izrađuje u vlastitoj režiji. Debeli se hrastovi prodaju stablimično, a većinom ih kupuje »Našička«, čija je pilana u Andrijevcima direktno vezana šumskom željeznicom, (vlasništvo vlastelinstva) sa šumama vlastelinstva. Ako se koji dio šume prođa firmi, tada vlastelinstvo vodi nadzor nad sječom, radi osiguranja podmladka.

Seljacima se prodaje seoska grada po taksi i to stablimično. Seljaci kupuju stabla do 35 cm. prsnog promjera, jer im veće dimenzije nisu potrebne. Materijal dobiven čišćenjem mladih sastojina prodaje se okolišnom stanovništvu po 25.— dinara kola. Zemljišne zajednice nisu kadre podmiriti sve potrebe seljaka na drvu, pa manjak od oko 15.000 m³ podmiruje vlastelinstvo. U vlastelinskim se šumama pali i ugljen i

prodaje po vagonu 8—9000 din. Rušenje vrše radnici i traktor puzavac, koji je vanredno prikladan za taj posao, a osim toga upotrebljava se i za izvlačenje drva. Iznošenje i uopće prometne prilike sačinjavaju poseban problem.

Šume su udaljene od Đakova prosječno 25 km. Od Save su udaljene u zračnoj liniji oko 30 km., dok su od Drave udaljene nešto više od 40 km. Tlo je uglavnom ilovasto, te oskudijeva na bilo kakvom kamenu. Ova je činjenica kod gradnje cesta i željeznica u ovom dijelu Slavonije od vanredne važnosti, jer je radi pomanjkanja kamena potrebno kamen dovažati iz udaljenih krajeva. Ovim se transportom kamena iz udaljenih krajeva cijena kamenu toliko diže, da ove šume ne bi mogle podnijeti toliki financijski teret, kad bi se u njima izgradili kolnici iz kamena ni onda, kad bi se radilo samo o glavnim izvoznim putevima. No ne samo da ovi krajevi oskudijevaju na kamenu, nego se opaža i pomanjkanje pijeska. Zbog toga su mogući jedino zemljani kolnici na izvoznim putevima ovih šuma. (Tek smo na jednom vlažnom mjestu opazili kolnike iz oblica t. zv. Prügeltweg.) Ti se šumski putevi priključuju onda na šosirani javni put Đakovo—Našice i njegove ogranke. Nagibi na ovim šumskim putevima nisu nigdje naročito veliki, jer se, kako je već rečeno, šume nalaze na blagom humlju.

Pošto se dakle u pomanjkanju kamena moralo ostati pri zemljanom kolniku, a budući da nema ni pijeska, kako bi se njegovim miješanjem sa ovom ilovačom kvalitet zemljanog kolnika barem donekle poboljšao, nastojalo se je, da se bar ovi zemljani kolnici dovedu u što bolje stanje. To je postignuto time, što su svi šumski putevi izvedeni kao visinski putevi. Oni idu po hrptu (bilu), a ne po dolinama. Ovi visinski putevi prelaze samo tu i tamo baš kod vrha u obronački put, da bi se onda obilazeći sam vrh opet povratili u visinski put. U slučaju, kad bi ovi putevi bili izgrađeni kao dolinski putevi, oni bi bili poslije svake kiše predugo mokri, pošto bi se voda slila iz brda u dolinu. Osim toga bi oni bili u dolini zasjenjeni, pa bi prema tome za vrijeme izvoza bili većinom nesposobni za promet, jer se natovarena kola kroz ovu tešku mokru ilovaču ne mogu probiti, a da ne govorimo o kakvom teretnom automobilu, koji se jedva sam izvuče, ako ga slučajno uhvati veća kiša u šumi.

Naprotiv su visinski putevi preko cijelog dana obasjani suncem, sa njih lako otiče voda, nisu zasjenjeni te nema potrebe graditi objekte, kao što su mostovi i propusti. Osim toga je njihovo održavanje lakše od održavanja dolinskih puteva. Kad padne veća kiša, ona ih doduše raskvasi, no oni se opet brzo osuše, te su tako u glavnom kroz čitavu sezonu sposobni za promet, što je za eksploataciju šuma od velike važnosti. Radi toga, što su putevi visinski, odstupilo se doduše od onog principijelnog pravila, da transport treba da ide iz brda u dolinu a ne iz doline u brdo. No u ovom slučaju bilo je potrebno izabrati: ili vući hrastove trupce i bukove cjepanice najprije nekih 200—300 m duljine uzbrdo, pa ih onda polagano dalje transportirati ili vući trupce nizbrdo, ali za to do puta, koji je već dio godine nesposoban za izvoz. Svakako je ono prvo rješenje u ovom blagom humlju, gdje visinske razlike baš nisu velike, bolje.

Bukove cjepanice voze iz doline na brijeg do puta seljaci. Za prevoz na ovih 200—300 m. dobiju 5.— din. po prm. Cjepanice se na vrhu kraj puta slože i na suncu suše. Kad se osuše, voze se u grad, odnosno na željeznicu. Trupci se dovezu do vrha ili konjima, ili traktorom puzavcem. Čim je teren malo strmiji, ima trupaca malo, jer na ovom terenu odmah prevladava bukva, iz koje se prave cjepanice, a hrast i cer dolaze na položitim terenima.

Prevozna sredstva, kojima raspolaže đakovačko vlastelinstvo jesu: konjska kola, 2 traktora, 4 traktora puzavca i teretni auto sa prikolicom.

Konjska kola svakako nisu izgubila mnogo na svojoj važnosti kao izvozno sredstvo. Vlastelinstvo dovozi drvo iz šuma ili pomoću svoje sprege i kola, ili pak izvoze seljaci sa svojim kolima. Put iz šume do Đakova, koji iznosi 25 km. mogu kirijaši prevaliti jedamput na dan. U jedamput natovare prosječno po 1½ m²

cjepanica. Za ovaj prevoz dobivaju približno 70—80 din. Plaća se u novcu ili u drvu, ako seljak treba drva. U glavnom mu je potreban preredni materijal, koji se izvažuje po prosjecima 6 m. širokim. Seljaci trebaju drva, kako smo već spomenuli, radi toga, što šume zemljišnih zajednica nemaju toliki prirast, da bi podmirile cijelu potrebu na drvu okolnog seljaštva.

Od onih 4 traktora puzavca, dva je vlastelinstvo prodalo, pa ima momentano na raspolaganju 2 obična traktora, koja se više upotrebljavaju na njihovom poljoprivrednom imanju, i dva traktora puzavca. Traktore puzavce nažalost nismo imali prilike vidjeti, jer su se nalazili negdje vani na polju.

Veliku je važnost kao šumsko izvozno sredstvo dobio teretni auto i to ne samo zbog toga, što je transport drva iz šume pomoću njega jeftiniji, čime se opet osjetljivo diže cijena drvu na panju, nego i radi neovisnosti od seljaka. Seljak naime ne vozi drvo iz šume, kad ima svog vlastitog pošla u polju. On vozi jedino tada, kad nije zaposlen na svom imanju. Drvo opet ne može u šumi čekati, dok seljak bude imao vremena, pogotovo ne bukva, koja tako brzo trune, »da pocrveni od stida, kad ju čovjek iz šume na ramenu nosi«. Drvo je potrebno izvesti iz šume čim se izvozni put osuši. Obično je baš tada seljak zaposlen, te je postignuta neovisnost od seljaka u tom pogledu neobično važna.

Teretni je auto marke »Magirus«. Stajao je nešto manje od 250.000 dinara. Iz karoserije jednog starog teretnog automobila napravljena su u vlastitoj mehaničkoj radionici prikolica. Motor je Dentz-Diesel sa 125 KS. Troši na 100 km. 30 kg. nafte, koja momentano stoji 4.50 din. po kg. Osim toga je potrebno dnevno još 2 kg. ulja za mazanje, koje stoji momentano 32 din. po kg. Automobil ima zračne kočnice sa kompresorom za pumpanje zraka i 4 kuplunga. Brzina na ravnom terenu iznosi oko 40—50 km. na sat. Vlastita težina automobila bez prikolice iznosi 5 t., dok je težina prikolice 2.5 t. Koristan teret samog automobila iznosi 6.5 t., prikolice 4 t., dakle ukupno skoro 11 t. Zadnja je osovina automobila sa Kardanovim zglobovima i sa dva točka na svakoj strani. Svake je godine potrebno kupiti za 6 točkova na automobilu nove gume, koje stoje približno 6000 din. svaka. Na točkove se prikolica stavlja stare već rabljene gume. Na automobil se i prikolica može natovariti ukupno oko 18 prim. cjevanica. Dnevno prelazi automobil oko 200 km, dakle 3 odnosno 4 puta iz šume do Đakova. No kad je izvoz drva u najvećem jeku, vozi se 24 sata dnevno. U tom slučaju ima šofer zamjenika, pa svaki vozi po 12 sati na dan. Osim šofera potrebno je još 6 radnika, koji automobil natovaruju odnosno rastovaruju. Sadašnja njihova nadnica iznosi 25 din. Osim ovih troškova ne smijemo zaboraviti još i troškove popravljivanja i troškove generalne reperature. Sam auto izdrži 100.000 km. vožnje a eventualno i više, ako ga se drži u redu i pažljivo s njime postupa. Ako se sastavi rentabilni račun izlazi, da je vrlo rentabilno izvažati drvo teretnim automobilom pogotovo kad se uzme u obzir već spomenuta neovisnost u pogledu izvoza.

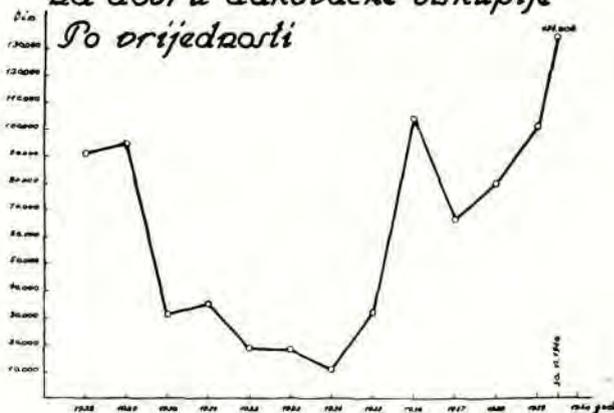
Potrebno je još nešto spomenuti o popravku puteva. Putevi su široki 10—12 m., na nekim mjestima i više. Paralelnih jaraka ima malo, ima ih samo tamo, gdje su najpotrebniji. Uostalom nije njihova važnost ni velika, pošto se radi uglavnom o visinskim putevima. Putevi se sporadički popravljaju kroz cijelu godinu. Popravljaju ih po 2 radnika, koji inače, rade kod teretnog automobila, kad baš nisu tamo potrebni. Osim toga potrebno je prije početka glavnog izvoza uzeti oko 20 radnika, koji imaju puteve staviti u red. Treba da zatrpaju kolotečine, iskopaju potrebne jarke obave razne druge poslove, tako da bude put onda opet kroz nekoliko mjeseci spsoban za promet.

Kako smo već spomenuli, vlasništvo je đakovačkog vlastelinstva i šumska željeznica, koja vodi iz vlastelinskih šuma do Andrijevac, gdje se priključuje na željezničku prugu Zagreb—Beograd. Ova pruga je duga oko 20 km., te leži u glavnom na ravnom terenu. Radi toga nema ni velikih zemljoradnja. Pad je malen. Ši-

rina krune nasipa iznosi 3 m. Tračnice su teške 7 kg. po tek. m., dakle su prilično lagane. Pločice ispod tračnica stavljene su po potrebi, a ne u nekom naročitom redu. Osim ove pruge ima vlastelinstvo lokomotivu i vagone. Lokomotiva je troosna sa vezanim osovinama, dakle bez hodne osovine. Željezničku je prugu i vozni park dalo vlastelinstvo u zakup »Našičkoj« d. d., koja uglavnom i iskorišćuje vlastelinske šume. »Našička« naimo može radi razvijenih prometnih sredstava i radi blizine njene pilane u Andrijevcima nuditi najbolje cijene. Na ovu stalnu prugu, koju ima »Našička« u zakupu, nadograđuje onda ona u šumu svoje svlastite pruge, čije pomične dijelove, kad je eksploatacija na jednom sektoru svršena, prema potrebi premješta. Osim vagona, koje ima u zakupu, ima u prometu i svojih vagona.

Što se tiče obrane šuma, uprave i čuvanja interesantno je spomenuti odnos seljaka prema vlastelinskim šumama. Već smo naprijed dotakli ovo pitanje, a sada ćemo priopćiti još neke interesantne činjenice, o kojima su nam govorili gg. ing. Asančaić i ing. Hranilović. Šumskih šteta ima malo, a i to su 80% učinjene iz prkosa i koristoljublja, a tek vrlo malo iz nužde. Većinom čine šumske štete kojekakvi seoski špekulanti. Iz grafičkog prikaza, koji je sastavio g. ing. Asančaić i kojeg ovdje donosimo, vidi se kretanje šumskih šteta po vrijednosti i po broju prijavnica od godine 1928—1940.

*Grafički prikaz šumskih šteta
za dobru đakovачku biskupiju
Po vrijednosti*

Po broju prijavica

Vrlo su interesantni ovi grafikoni. Vidimo kako razni politički događaji djeluju poput talasa — i kako u tim slučajevima — šuma plaća račun. Svaki je i najmanji pokret ovdje zabilježen kao na kakvom seizmografu. Vrlo su poučni ovi grafikoni i o njima bi se moglo mnogo pisati. Ne samo što bi oni pružili vrlo zanimiv materijal za proučavanje psihologije masa — u ovom slučaju naših širokih seljačkih slojeva — nego bi morali biti i putokaz svakom javnom radniku, stručnjaku, nacionalnom ekonomu, u kom smjeru treba uputiti odgoj naroda i na koji način povesti prosvjetu i propagandu. Za vrijeme ekonomskih depresija, kad se i drveni proizvodi ne mogu lako unovčiti, ordinate su najmanje. Znači, da nije slabo ekonomsko stanje i stvarna potreba razlogom šumskih šteta, već više špekulacija i želja za dobitkom. Usput spominjemo, da zadnje ordinate u sl. 1. vrijede samo za prvu polovicu god. 1940. Na vlastelinskom dobru popela se vrijednost šumskih šteta do 30. VI. 1940 na 134.000 dinara. Još su te štete malene prema štetama u ostalim krajevima, a to je zbog toga, što ovašnji narod, kako spomenusmo, prilično shvaća vrijednost šuma a onda i radi toga, što su upravitelji vlastelinskih šuma znali na zgodan način i seljacima na pogodan način pokrivati iz šume seljačke potrebe. U vezi sa vlastelinstvom stoji naime 6000 kućanstava. Zemljišne zajednice ne mogu pokrivati nikako sve njihove potrebe. pa ih oni podmiruju iz vlastelinskih šuma. Podmiruju ih na taj način, da seljaci vrše proredu, pa polovica prorednog materijala pripada njima a polovica vlastelinstvu. Međutim nije se okolno pučanstvo još sasvim priviklo na proredni materijal, te ga treba istom priviknuti. Proredni se materijal izrađuje u sječenice i slaže u prostorne metre, ali ga slažu i u hrpe. Obično se prakticira tako, da seljak izradi 3 pr. m. sječenica za vlastelinstvo a 1 hrpu za sebe. Kod tog posla on može i djecu uposliti za nošenje i slaganje.

Nije na odmet spomenuti poreze i dažbine, koji silno koče gospodarjenje, jer se znadu popeti i na polovicu čitavog godišnjeg prihoda. U god. 1939 plaćeno je raznih poreza, prireza i ostalih javnih dažbina 475.000 dinara. Za god. 1940. iznašat će ta svota još mnogo više. Isto tako porezi upravo guše i zemljišne zajednice.

Svršivši svoje razlaganje poveo nas je g. savj. ing. Asančaić u šume, dajući nam neprestano razjašnjenja i odgovarajući uvijek spremno na naša pitanja. Najprije krenusmo u sastojinu 1. odjela, čija je površina 73 jutra, starost 36 godina, sa ovim vrstama drveća: hrast 0.3, grab 0.4, bukva 0.3. Promatrajući sklop sastojine, raspravljamo o načinima proređivanja te ustanovljujemo, što bi trebalo prilikom prve slijedeće prorede izvaditi. Opaža se, da na ovom dijelu prevladava hrast, te nam g. ing. Asančaić obrazlaže, da u svim ovim sastojinama na južnim ekspozicijama prevladava hrast, dok na sjevernim dolazi gotovo sama bukva. Visina je hrasta 12—16 metara, bukve 12—15 m. Izgled je sastojine vrlo dobar. Sitna je proreda provedena 1931/32 te je dobiveno 30 pr. m. sječenica. Sastojinu treba naskoro opet prorijediti.

Iz odjela 1 prešli smo u hrastik odjel 12. Vrst drva hrast 1.0 sa bukovim mladikom. Izgled sastojine je lijep, stabla visoka, pravilno građena, deblovina u glavnom čista, starost 120—140 god. Unatrag 10 god. vadena su pojedina loša ili prelomljena stabla. Sastojina nije proređivana u svojoj ranoj mladosti, zbog toga su stabla visoka, ali za svoju starost tanka te odviše gusta. Tehničko drvo do 70%, gorivo 30%. Opaža se, da sastojina ima zbog nenormalnog razvijanja mjestimično čisto prašumski oblik. Gg. Asančaić i Hranilović spominju, da je hrastovina iz ovakve sastojine finije strukture nego posavska, poznata pod imenom »slavonska hrastovina«.

Na izvoru Svinjevi, na međi odjela 13 i 18 bio nam je prireden »gablec« sa pravim slavonskim kulenom i slaninom te žarkim dakovačkim portugizcem.

Nakon što smo se odmorili i okrijepili, pošli smo u bukovinu u odjelu 18. Bukva 1.0 sa nešto hrasta uz put u gornjem dijelu (sjeverna ekspozicija). Izgled sastojine lijep, stabla visoka, pravilno građena. Struktura sastojine poremećena, jer su zadnjih godina vadena suhavrha loša stabla. Djelomice prevladava jaki bukov pred-

rast. Sastojina će doći kroz slijedećih 15 godina na sječū. Tehničkog drveta 30%, goriva 70%. Ovdje nam g. ing. Asančaić razlaže, kako se pravi ugljen. Ugljen se ovdje pali iz onoga, što se ne može prodati i što je u nepristupačnom kraju.

Popevši se na hrbat dolazimo na sječūnu odjela 25, 26. Ovogodišnja sječūna sa hrastovim stablima kao sjemenjacima. To je slika dovršenog sijeka provedenog 1939-40. Vrst drva od prilike: bukva 0.5, hrast 0.2, grab 0.3. Kao svaku sječūnu, tako će se i ovu po potrebi popunjavati. Ovdje se razvila diskusija o tome, je li uspješno pomlađena posječena površina, naročito radi osjetljive bukve, u što su neki posumnjali. Da dokaže ispravnost svog postupka, g. ing. Asančaić nas je odveo kolima u 40, 41 odjel, branjevinu 3—5 godina staru, koja je na potpuno jednaki način pomlađena, a uspjeh pomlađenja je vrlo dobar.

Kolima smo se vratili u Mandičevac, gdje nam je bio prireden u lugarnici bogat ručak. Ručak je protekao u veselom raspoloženju uz pjesmu. Među ostalima je pala

Sl. 2. Hrastik odjela 12 na putu od Tolkovca prema izvoru Svinjevi. Foto: B. Zlatarić.

i prava lička zdravica, kojom je kol. Mirth nazdravio g. ing. Asančaiću Ličaninu. Gosp. savjetnik ing. Asančaić je u svom odgovoru istakao, da Đakovačko vlastelinstvo postoji već 700 godina i da je 700 godina čekalo na ekskurziju zagrebačkog šumarskog fakulteta. Iza ručka nas je auto prenio natrag u Đakovo, te smo razgledali katedralu, u kojoj nas je vrlo ljubezno pozdravio preuzv. g. biskup Dr. Antun Akšamović, protumačivši nam neke interesantne pojedinosti. Divili smo se umjetninama ove monumentalne građevine. Poslije večere krenusmo u malu šetnju te konačno umorni od hodanja, vožnje i sakupljenih impresija na počinak.

Sutradan smo potpuno spremni za daljnje putovanje čekali pred sjemeništem na auto. Jutro je obećavalo i opet lijep sunčan dan. Oprostivši se od gostoljubivog sjemeništa i uslužnog bogoslova, koji je bio uvijek s nama, dok smo boravili u sjemeništu, ukrcali smo se opet na »Magirus« te krenuli prema šumi Rakovac, koja se nalazi južnije od šuma, u kojima smo jučer bili, bliže Andrijevcima.

Prolazeći s druge strane one šume, koju smo jučer iz daljega vidjeli, kako je u sredini obrštena od gubara, zaustavili smo se malo, da je iz blizine vidimo. G. ing. M. Hranilović nam je tom prilikom pokazao gospodarsku osnovu te šume. Šuma pripada z. z. Đakovo, etat izračunan po kombinovanoj metodi. I tu nailazimo na sušenje hrastova radi nepropustnosti ilovače, te je već jedan dio pošumljen bagremom. U šumi Rakovac silazimo s auta, a g. ing. Asančaić nam daje mnoga obrazloženja, pokazavši nam mapu sa razdjeljenjem šume. Zatim krenusmo u odjel 200 uz cestu. Vrst drveta je hrast 0.3, bukva 0.3, i grab 0.4. Izgled sastojine je dosta lijep, samo nas smetaju cerova stabla koja su skoro sva zimotrena. G. ing. Sulimanović tumači da ovdje ima cera zato tako mnogo, što su u ono vrijeme, kad se podizala ova sastojina, Holandani mnogo kupovali cerovinu, koja im je služila kod radova oko isušivanja jezera. Gornji odjeli, kroz koje prolazimo već su ljepši, razmještaj stabala uglavnom pravilniji, stabla visoka, hrast nešto jači od graba i bukve, visina 22—28 metara, starost 63 godine, tehnička grada kod hrasta 60%, tehnička duljina 15 m. Opažamo, da već treba hrastu pomoći, kako ga ne bi bukva prerasla i zasjenila.

Zašavši u šumu z. z. Miškovci g. ing. M. Hranilović nam govori o historijatu zemljišnih zajednica, njihovom postanku i svrsi. Dalje iznosi karakteristične podatke za šumarstvo Đakovštine. Ukupna površina đakovačkog kotara iznosi 90.229 ha, od toga otpada na šume 19.780 ha, dakle 21.9%. Od toga najviše ima Dobro biskupije 11.080 ha, a z. z. 7400 ha. Zemljišnih zajednica ima 50 na broju. Šume su većinom nizinske prigorskog karaktera na tlu I—III boniteta. Većinom su mješovite visoke šume (hrast 0.4, bukva 0.2, grab 0.3, jasen i brijest 0.1). Razmjer dobnih razreda nije povoljan. Šume z. z. u glavnom nemaju osnova. Potrebne svote za sastav osnova su osigurane, ali nema dovoljnog stručnog osoblja. Potrebe seljaka ovog kotara iznose oko 45.000 pr. m.; budući da z. z. mogu proizvesti najviše 32.000 pr. m. godišnje, nastaje manjak od cca 13.000 pr. m. Taj manjak se pokriva uglavnom iz šuma biskupije čišćenjem i proredama te kupnjom, a oko 10% pokrije se kradom.

U svim je šumama z. z. gospodarenje intenzivno, što je i razumljivo s obzirom na malu površinu šuma (7400 ha na 50 z. z.) i na veliku potrebu. Radi toga je ovdašnje pučanstvo svijesno o velikoj važnosti šuma. Svrha je gospodarenja uglavnom proizvodnja ogrjeva i sitne grade. Radi brzog rasta mnoga sela forsiraju bagrem. Tako na pr. u z. z. Satnica, kraj koje smo prošli, 5-ta generacija bagrema u 18 godini ima preko 80 m³ po jutru. Pretežak su teret za z. z. javne daće, koje na I. bonitetu skaču na preko 120 din. po ha. Prosječno otpada po ha 60 din. daća. Prema tome je već u rastu svaki m³ opterećen sa 15 din. samo za porez, ako se pretpostavi, da po ha po-prečni prirast iznosi 4 m³.

Auto nas je zatim iz šume Rakovac prebacio u šumu Mačkovač, odjele 235, 236, 237. Uz put je pregledano nekoliko odjela hrastovih sastojina starih 45 godina, koje su djelomično prorjedene. Ove su godine te sastojine bile u maloj mjeri uapadnute od gubara, ali se sada gubareva legla pojavljuju u velikim količinama, pa će u god. 1941. te sastojine vjerojatno biti potpuno obrštene. Pregledane su usput neke mlađe sastojine stare 15-20 godina lošijeg uzgoja, jer nisu pravovremeno i u dovoljnoj mjeri bile čišćene.

Za cijelo vrijeme vožnje i prolaska kroz šumu razgovarali su s nama naši ljubazni domaćini gg. ing. Asančaić, ing. Hranilović i ing. Sulimanović. Od ing. Sulimanovića smo čuli mnogo interesantnih podataka iz njegove prakse. U svojoj šumariji ima 24 sela. Iznenadili smo se, kad smo čuli, da većina gospodarstava nema više od 5 jutara, pa da se i tu znade dogoditi, da u polovici zime ljudi već nemaju hrane.

Šumskom željeznicom odvezli smo se zatim spram Andrijevac. G. Savjetnik ing. Asančaić pratio naš je dobar dio puta. Srdačno se oprostismo od njega zahvaljujući mu mnogo. U Andrijevcima se oprostismo od gg. ing. Hranilovića i ing. Sulimanovića. Ostavismo Đakovštinu s nezaboravnim utiscima, očarani i oduševljeni s

onim, što smo vidjeli, dirnuti gostoljubivošću preuzvišenoga gospodina biskupa te pažnjom s kojom smo bili susretani.

U Andrijevcima smo pod vodstvom direktora pilane g. Željka Druckera razgledali postrojenja pilane, koja je vlasništvo Našičke tvornice tanina i paropila d. d.

U Vinkovcima.

Ostavivši Andrijevice, prodosmo opet uz naše nezaboravne Perkovce i Striživojnu-Vrpolje. Bio je poslije podne, kad stigosmo u Vinkovce, ovo klasično mjesto našeg šumarstva.

Na stanicu su nas dočekali gospoda šumari od Ravnateljstva šuma brodske imovne općine i Ravnateljstva banovinskih šuma. Nakon što se smjestismo u hotelu, krenusmo pod vodstvom gospode šumara da pogledamo oba ravnateljstva. U Ravnateljstvu banovinskih šuma pregledali smo pod vodstvom taksatora nad-savjetnika g. ing. M. Crnadka odio za taksaciju. Na prvi pogled i nakon prvih riječi osjetili smo, da smo upoznali vanrednog stručnjaka, koji nam je svaki postupak i svaku sitnicu rastumačio u tančine. Svako naše »zašto« našlo je precizan odgovor baziran na gvozdenoj logici. Uz to je on stara hrvatska lička korenika, čovjek širokih horizonata, pun jedrog narodnog duha i humora. Njegov temperamenat i njegov način ophodjenja s nama osvojio je sve naše simpatije. Zato smo s velikim interesom i pažnjom pratili njegova izlaganja. U početku nas je upoznao s veličinom površine šuma, njihovim rasprostranjenjem, vrstj drva i t. d. Naročito su zanimljiva bila izlaganja o situaciji u nižim poplavni područjima nakon gradnje nasipa, koji je podignut od Sl. Broda do Mitrovice, da se zaštite poljoprivredne kulture od štetnih posljedica poplava. Iako je najveći dio tereta za taj nasip pao na Brodsku imovnu općinu i na Ravnateljstvo banovinskih šuma (a ne na teret vlasnika poljoprivrednih zemljišta), taj će nasip možda više škoditi šumama, nego koristiti. Periodičke proljetne i jesenske poplave taložile su fini mulj bogat na mineralnim hranilima, koji je sa tamošnjim ilovastim pijeskom tvorilo prvoklasno tlo za svaku kulturu. Sada više neće biti tog donaćanja mulja, niti će više toliko vlage biti u tlu, koja je i bila, kako izgleda, glavni uzrok finoći hrastovine iz ovih područja, da joj nigdje nema ravne. Osim toga biti će i premalo vlage za brijest i jasen, koji će vjerojatno zbog toga pomalo nestajati.

Pokazavši nam na mapi područje Radiševa i Trizlove, kuda ćemo sutra prolaziti, tumačio nam je dalje g. ing. Crnadak gospodarenje sa šumama Ravnateljstva vinkovačkog. Državne su šume uglavnom slobodne od servituta, osim nešto malo pravoužitnika na području Zemuna i Sl. Broda. Te šume predstavljaju zatvorene cjeline, jer se kod segregacije i kreiranja imovnih općina pazilo na to, da te šume budu što bolje arondirane, dok su imovnim općinama ostavljene površine bliže selima na okrajcima, koje zadiru više u poljoprivredna zemljišta, površine s nepovoljnim položajem, razbacane i rastresene. Prastarih hrastika više gotovo i nema. Država je, kako je poznato, dio tih hrastika prodala za svrhe »Krajiške investicionalne zaklade« a ostalo je sasjekla u svoju korist. Osim toga su te sastojine mnogo stradale od gubara. Razmjer je dobnih razreda sada vrlo nepovoljan, jer nema za sječju zrelih sastojina. Radi toga će trebati vrlo oprezno gospodariti (racionalno i maksimalno iskorišćavanje prorednog materijala!) sa smanjenim etatom, tolikim, da ne bude znatno više od godišnjih rashoda ravnateljstva. Tako će se nekako preći vakuum u prihodima.

Nakon što smo pregledali jednu gospodarsku osnovu spominje nam g. ing. Crnadak iskorišćavanje šuma. Sve se skoro šume vinkovačkog ravnateljstva iskorišćuju u vlastitoj režiji, osim još nekih prastarih sastojina, koje se prodaju na panju. U svrhu eksploatacije izgrađene su konjske željeznice. Problem njihove gradnje i upotrebe riješen je na veoma interesantan način, koji predstavlja za nas novost.

U nizinskim banovinskim šumama koje se prostiru od Vinkovaca prema Savi i Moroviću, a svojim većim dijelom leže u poplavnom području rijeke Save, pribieglo se radije izgradnji konjskih pruga kao izvoznih puteva, nego izgradnji solidnijih cesta, koje bi bile mnogo skuplje. Bare se veoma teško isušuju, jer se ne može dobiti dovoljan pad za odvodne kanale, nema otplavnog recipijenta, a osim toga zadaje velike poteškoće uzdržavanje ovakovih kanala, jer ih mnogobrojne svinje, koje se tu nalaze na žirenju, neprestano oštećuju, zatrpavaju i kvare im proticajni profil. Tlo je ilovasto, koje uslijed preobilja vlage daje veoma nepovoljnu podlogu za izgradnju zemljanih kolnika, dok kamen kao materijal za izgradnju solidnih cesta opet ne dolazi u obzir, jer njegova nalazišta leže predaleko, pa bi transport do ovih krajeva bio odviše skup. Radi toga je dana prednost konjskim željeznicama.

Teren je ravan, tek sa neznatnim padovima, pa su prema tome i pruge izgrađene sa malenim padovima. Najveći pad ima pruga kod Lipovljana i to 7°/₁₀₀. Zemljoradnje su isto tako malene. Iskopa se samo s lijeve i s desne strane jarak, toliko da se dobije potrebna zemlja, koja se onda nabaca u sredinu u nasip. Niski je nasip dobar još i radi toga, što je kod ovakovih nasipa lakši i jednostavniji utovar i istovar drva na vagone i iz vagona. Širina planuma nasipa iznosi tri metra. Steljište je isto tako od ilovače, pošto se šljunak odnosno tučenac u blizini ne može dobiti. No nije ni ilovača slaba podloga za pragove, jer je uslijed izgradnje paralelnih jaraka odvodnjena, a kao osušena ilovača ona daje dobru, kompaktnu masu, koja jednolično prenosi opterećenje tračnica. Kod izgradnje donjeg stroja ne daje se nasipu nikakvo nadvišenje. Osim toga su kasniji popravci rijetki i maleni. U novije se je vrijeme pokušalo graditi nasipe sa širinom planuma od 2,5 m. Pokazalo se je, da je ova širina planuma premalena, jer treba ipak sa strane ostaviti malu bankinu kao stazu onome, koji tjera konje. Trošak zemljoradnja nije velik, osim toga ne varira mnogo, jer se visine nadnica gotovo i ne mijenjaju te iznosi 5—7 din. po tek. m. Za ovaj su novac zemljoradnje solidno izvedene.

Pragovi se izrađuju iz vlastitog drva uglavnom iz prorednog materijala. Potrebno je dakle platiti samo izradbu, koja iznosi 1,50 din. po komadu. Pragovi su zapravo otesane oblice, od kojih je bolje obradena jedino gornja strana, gdje leži tračnica. Duljina pravoga iznosi 1,50 m. Dugački su toliko zbog toga, jer se tako opterećenje prenosi na veću površinu ilovastog steljišta. Montiranje pruge, pod kojim se razumijeva razvrstavanje pragova, podbijanje, postavljanje tračnica i njihovo pričvršćivanje na pragove te međusobno spajanje iziskuje sada trošak od 2,5 din. po tek. m. Kod svih ovih radova treba još uračunati 10% od nadnica za Okružnu blagajnu.

Tračnice se upotrebljavaju od 7 kg. i 9 kg. po tek. m. prema tome, da li leže na privremenoj ili stalnoj pruzi. Cijene su tračnicama jako poskočile. Dok su se tračnice za prve pruge mogle kupiti još za 1,40 din. po kg., to je danas njihova cijena već postigla visinu od 3,50 din. po kg. Tračnice su kupovane već rabljene.

Etat se šuma Vinkovačke direkcije namiruje velikim dijelom produktima prorede, budući da postoji, kako već prije spomenusmo, manjak starih, za sječu zrelih sastojina. Prema takvom načinu iskorišćivanja šuma udešene su i pruge, kojima se dobiveni produkti izvoze. Ima nekoliko stalnih pruga, dok su ostale privremene. Privremene se pruge montiraju samo za vrijeme, dok se vrši proreda u okolini pruge. Čim je proređivanje obavljeno, pruga se demontira, skinu se tračnice, izvade pragovi, dok se zemljoradnje ostave na miru. Tračnice se i pragovi prenose zatim na novo mjesto, gdje se vrši proreda, te se tamo na već prije izvedenim zemljoradnjama ponovno montiraju. Ako se proreda povrti na mjesto, gdje je bio nasip već izgrađen, to se onda na nasipu obave popravci eventualnih manjih deformacija, pragovi se i tračnice ponovno montiraju, da bi se nakon svršene prorede ponijeli dalje. Mreža ovih nasipa za konjske pruge još nije sasvim izgrađena te se još uvijek prave nove zemljoradnje. Ravnateljstvo raspolaže sa 60 km. tračnica, od kojih je već

sada 30 km. amortizirano. Gradnjom se ovih konjskih pruga osjetljivo diže šumska taksa, tako da se onda ne trebamo čuditi, što godišnji prihodi Vinkovačkog ravnateljstva zbog ovog momenta postizavaju tako zavidnu visinu. Kod iskorišćivanja šuma pazi se, da se što bolje udovolji potrebama okolnog pučanstva. Time, što su njihove potrebe zadovoljene, svodi se veličina šumskih šteta na minimum.

Na kraju pokazao nam je g. ing. Crnadak karte pojedinih šumskih uprava i mape, koje rade praktikanti (nekoliko mladih inženjera, koji su upravo svršili studij, kad smo mi bili »brucoši«). Prednost je tih karata, što se na njima ne vide samo vrste drveta u pojedinim sastojinama, nego se može odmah pročitati i njihova starost. To je riješeno na jednostavan i duhovit način i prvi put ovdje primijenjeno. Pokazavši nam jednu loše izrađenu mapu, popratio ju je g. nadsavjetnik Crnadak duhovitim primjedbama i tobožnjom prijetnjom utjerao strah u kosti onima, koji bi nakon svršenog studija htjeli doći ovamo. Od ostalih interesantnih stvari pokazao nam je još i jednu zbirku raznih stadija života i »rada« gubara. Zanimivo je, da strada od poliedrie upravo onda, kad silnim razmnažanjem zaprijeti potpunim uništenjem hrastika.

Poslije posjete Ravnateljstvu banovinskih šuma uputili smo se u krasnu zgradu Ravnateljstva brodske imovne općine. Tu su nas dočekali ravnatelj g. ing. Makso Fišer i taksator g. ing. Ivan Smilaj. G. ing. Smilaj nam je održao interesantno predavanje, puno idealizma i vedrih pogleda u budućnost.

Najprije nam je opisao postanak imovnih općina i njihov kratki historijat a zatim se duže zadržao na sadašnjem stanju i stanju, koje mu je neposredno prethodilo. Bili su tu iznešeni mnogi interesantni momenti, koji su doveli do današnjeg nezavidnog stanja naših imovnih općina, jedinstvenih ustanova te vrste u Evropi. Mnogo je pogrešaka počinjeno i velikih nepravdi nanešeno našim imovnim općinama i većina se od njih guši radi ogromnih poreza i dugova. Brodska imovna općina — boreći se protiv teškoća i nevolja, podvrgnuta svim teškim iskušenjima u još težim nesređenim našim prilikama — uspjela je da se održi najbolje od svih ostalih imovnih općina, zahvaljujući svojim specijalnim okolnostima, a u prvom redu — kvalitetu drveta, koje uzgaja, čuvenoj slavonskoj hrastovini. Iako je razlika između nekadašnjih prilika i te kako očigledna, nema kod brodske imovne općine govora o opasnosti. G. ing. Smilaj govorio nam je dalje o odnosu seljaka prema šumama, šumarstvu i šumarima. Istakao je, kako treba u našeg čovjeka odgojiti smisao za šumu i kako se mogu postići lijepi rezultati, ako stručnjak nade zgodan način, kojim će pristupiti seljaku. Poznato nam je, da je ove godine bilo dosta šumskih šteta i haračenja šuma, pa nam je bila tim interesantnija tvrdnja g. ing. Smilaja, da se već ove godine, zahvaljujući »Seljačkoj Zaštiti«, mnogo toga spasilo, što bi nesumnjivo bilo podvrgnuto pljačkanju. Govornik nam je svoja izlaganja ilustrirao pojedinim primjerima, navodeći najzad, da će nove prilike u banovini Hrvatskoj donijeti šumarstvu i našim imovnim općinama bolje dane. Mjerodavni će posvetiti punu pažnju ovom pitanju od neocjenjive važnosti za cijelu naciju. To se u ostalom već osjećá. Spomenuo nam je, koliko se energije i napora zahtijeva od jednog šumara. I zato naše šumarstvo treba ljude prožete dubokim idealizmom, snažnom vjerom i ljubavlju za svoj poziv i za svoj rad u narodu. Iza toga nas je poveo g. ing. Smilaj i pokazao nam »sabornicu« — vrlo lijepo uređenu dvoranu, u kojoj drži svoje sjednice zastupstvo i gospodarstveni odbor imovne općine. Otidosmo još u odio za taksaciju. Tu smo pogledali neke gospodarske osnove.

Večera iza toga protekla je u ugodnom raspoloženju. Svojim prisustvom su nas počastili mnogi šumari a i načelnik grada Vinkovaca g. ing. Basler, koji nas je srdačno nazdravio i zaželio nam dobrodošlicu. Toplo nas se je dojmila i zdravica savjetnika gos. ing. Kopfa, koji je opisao uspomene sa svoje apsolventske ekskurzije prije ravnih 40 godina.

Radiševo i Trizlovi.

Rano u jutro slijedećeg dana krenusmo u Vrbanju. Vrijeme, koje nam je bilo sklono, darovalo nam je opet bistro, sunčano jutro i krasan dan. S nama krenuše gg. ravnatelj ing. Makso Fisher, savjetnik ing. Milivoj Crnadak, savjetnik ing. Ivan Smilaj i savjetnik ing. Josip Cuvaj. Odmah je počeo razgovor o stručnim stvarima, koji je postao sve življi, što smo se više približavali Vrbanji. U Vrbanji nas je dočekao šef šumske uprave g. ing. Vladimir Beltram. Svi zajedno krenusmo pod vodstvom g. savjetnika ing. M. Crnacka prema Radiševu.

Prve su sastojine, u koje ulazimo, vrlo guste te je već krajnje vrijeme, da se prorijede. Putem nam tumači g. ing. Crnadak, kako se pozna po rubu šuma da li ima mnogo šumskih šteta ili ne. Ako je rub šume neoštećen, nema šum. šteta. Prije ih uopće nije bilo a tek u zadnje vrijeme, baš ove godine, bilo ih je ponešto. U koliko ih je bilo, gotovo su sve produkt političke špekulacije. Uzurpacija sa strane seljaka u ovim krajevima uopće nema. Sastojine, kroz koje mi prolazimo, imaju potpuno neoštećeni rub.

Susrećemo se i s barama. To su tipične tvorevine ovih poplavnih područja, u kojima se sada skuplja većinom oborinska voda. Za ljetne suše ta voda ponajčešće potpuno ishlapi. U barama se ipak ne može održati vegetacija drveća, jer su baš onda ispunjene vodom, kad vegetacija počinje i kad je najbujnija. Interesantno je, kako se mijenjaju vrste drveća po položaju terena s obzirom na blizinu bare. Na višim mjestima (gredama) dolaze hrast lužnjak i grab, na nižim položajima, t. j. bliže bari hrast lužnjak, jasen i brijest. Još niže samo hrast i jasen, dalje čisti jasen, topola te konačno vrba, gdje druge vrste ne mogu uspijevati radi stagnirajuće vode.

Ulazimo u hrastovu sastojinu, koja je napadnuta od gubara. Sastojina je vrlo lijepa, proredivana, sa vrlo malo primjese jasena i dosta slabom podstojnom sastojinom graba. G. ing. Crnadak kaže, da se slijedeće godine ima očekivati golobrst. Gospoda tvrde, da sve mjere, koje se poduzimaju protiv gubara, nemaju praktične vrijednosti i da konačno i onako, kad je najopasniji, dode na njega poliedria.

U daljnjoj 60-godišnjoj mješovitoj sastojini hrasta, brijesta i jasena tumači nam g. ing. Crnadak, na koji se način u ovakvim sastojinama vrši proreda. Na stanovitom mjestu odabere se najljepše stablo bilo hrasta, brijesta ili jasena, dakako da hrast ima prednost, pa se izvadi i najljepše stablo brijesta ili jasena, da se lijepi hrast, koji je kraj ovih rasao, može bolje razvijati. Kad se dakle to stablo odabere, stane se pod njega, gleda u njegovu krošnju, da se vidi da li mu što smeta u rasteњу, da li se njegova krošnja pravilno razvija, pa se stabla, koja mu smetaju u krošnji, vade napolje. Dobar indikator, da li je proreda uspjela, jesu živići. Ako stabla proredene sastojine ne tjeraju živiće, proreda je uspjela.

Podstojnu sastojinu čini u tim sastojinama grab. Ta se podstojna sastojina brižno čuva, pa čak, ako se i koje grabovo stablo posuši, ne vadi se napolje.

Za cijelo vrijeme morali su naši domaćini a napose g. savjetnik ing. M. Crnadak udovoljavati našoj znatiželji. Oni su to rado i spremno činili. Na sve, što je bilo važno i vrijedno, oni su obratili našu pažnju i upozorili nas na mnoge momente koji bi nam inače možda izbjegli.

Predosmo iz ove šume preko livada u drugu. Putem opazismo, da je nestalo kolege Klanjšćeka. Mi zovemo i vičemo, ali njega ni pa ni.

Sastojine, u koje sada ulazimo, izazivaju naše divljenje. Moramo ovdje spomenuti, da nam je to prvi puta, što vidimo nizinske slavonske šume, još k tome brižno njegovane, pa si možete zamisliti, kako smo zadivljeni stali pred tim starim hrastovima sa debлом visokim i čistim od grana, a ipak sa krasno razvijenom krošnjom gore. I eto, prolazeći ovom sastojinom sjetismo se majstorskog opisa Kozarčevog: »Tu se dižu vebelni hrastovi sa sivkastom korom, izrovanom ravnim brazdama, koje

teku duž cijelog 20 metara visokog debla sa snažnom krošnjom, kojano ga je okružila, kao stasitog junaka kučma. Ponosito se oni redaju jedan do drugoga, kao negda kršni vojnici krajiški, a iz cijele im prikaze čitaš, da su orijaši snagom, da prkose buri i munji, da su najjači i najplemenitiji u svom carstvu i plemenu.« Hrastovi ravni, visoki i čisti, jedan ljepši od drugoga izazivali su naše divljenje. Još nikada nismo vidjeli ovakove šume. Ispod stare sastojine hrasta razvijena je podstojna sastojina graba i nama sinu druga nenadmašiva usporedba književnikova: »A pod njima i među njima utisnuli se grabovi i klenovi, granati, kvrgavi i nakazni, misliš da vidiš zgrbljenog slugu, kako povezuje i omotava gospodaru svome noge, da ne ozebu; to su šumske parije, robovi, koji su samo zato tu, da hrane i popravljaju tlo visokom hrastu, koji ohol nema kada, da se i za to pobrine...«

G. savj. ing. M. Crnadak tumači, da se u tim sastojinama vrši pomlađenje na taj način: najprije se vade najjača grabova stabla. Radi zasjene izbojci neće jako tjerati iz panjeva tih stabala, a vremenom će i uginiti. Za njima se vade i ostala grabova stabla, a napokon i hrast, pošto su povadeni svi grabovi i pošto je dobro urodio žirom. Ove se sastojine savjesno njeguju niskom preredom.

Na granici banovinskih šuma i šuma Brodske imovne općine, dočekao nas je šef šumske uprave u Rajevom Selu g. ing. Uvalić. Na naše najveće čudo i veselje bic je s njime i naš izgubljeni kolega, koji se našao s njime idući po pruzi. Ovdje nalazimo prvi puta na pomladenu staru hrastovu sastojinu sa još stojećim starim hrastovima (200—300 god. stara). Ova se sastojina pomladuje 5 godišnjom predzabranom.

Idući prosjekom dolazimo do bare »Velika topola«. G. ing. I. Smilaj razlaže, kako su tu baru pokušavali pošumiti, jer u njoj, kao i u drugim takovim barama voda dugo ne stagnira nakon izgradnje već spominjanog nasipa. Ta voda u njoj potječe najvećim dijelom od oborina. Međutim ni jedna vrsta, s kojom se pokušalo, nije uspijevala. Konačno je g. ing. Smilaj pokušao s američkim jasenom i taj je zaista do sada sjajno uspio.

Napokon stigismo do sastojine samih prastarih hrastova. Zaustavljamo se i gledamo, gledamo i divimo se. Pred nama su hrastovi sa prsnim promjerom 1—1,5 m. sa deblom 8—16 m, a i više čistim od grana, gotovo bez pada promjera. G. ing. Smilaj navada, da ovi hrastovi postižu na licitaciji poprečnu cijenu od nekoliko hiljada dinara po komadu, jer njihovo deblo daje prvoklasni furnir, koji se sada plaća sa 2.000 dinara po m³.

Rastumačivši nam, kako se vrši individualna procjena tih hrastova, kaže, da trgovci i ne gledaju na granjevinu i ostale manje vrijedne dijelove. G. ing. Smilaj spominje, kako uvijek vodi nove praktikante u ove stare sastojine te im daje da procjenjuju, pa zatim uspoređuje njihove rezultate sa svojima, i tako ih uz diskusiju privikava na ovakav rad. Prolazili smo ispod tih starih divnih hrastova, koji tu stoje stoljećima. Nigdje ih u Evropi nema takvih. Nigdje na svijetu! Pričali su nam, kada je nedavno ekskurzija njemačkih šumara prolazila istim ovim putem, kojim mi sada idemo, da nisu mogli naći dovoljno riječi divljenja. G. savjetnik ing. Crnadak im je rekao: »Skinite gospodo kape pred ovim hrastovima.« I Nijemci ih poslušno skinuše. Ponos brodske imovne općine odražavao se i na licu g. ing. Smilaja.

Skrižaljka dobnih razreda imovinskog Radiševa izgleda ovako:

Neploidno	I	II	III	IV	V	VI	VII razred (stari hrastici)
15,35	334,61	140,80	297,21	177,21	—	—	127,83 = 1.093,01 jut.

Kako vidimo i ovdje tri najstarija razreda gotovo fale, pa se zato štede stare sastojine.

Preko posječenih i pomlađenih površina stigli smo u stari hrastik Trizlove. Tu smo također imali prilike da se divimo starim masivnim hrastovima, te smo se s jednim i slikali, ali slika na žalost nije uspjela, pa je nitj ne donosimo. Konačno, već

umorni od 6-satnog hodanja, ali veseli i zadovoljni, što smo toliko toga vidjeli, o čemu smo do sada samo čitali i čuli, stigismo do lovačke kuće oko 2 sata.

Ovdje nas je dočekala mlada i simpatična gospođa g. ing. Uvalića. Brižno je spremila ručak i doprinesla sjajnom raspoloženju, koje je zavladao. Uz obilan i prvoklasan ručak bila su tu i hladna pića — u prvom redu glasoviti klikun. Za vrijeme ručka imali smo čast čuti sjajne zdravice, koje su održali g. ing. Crnadak i g. ing. Smilaj. Naročito je duhovit govor g. ing. Crnadka prouzročio pravu buru raspoloženja. Čuli smo od njega mnogo sličica iz šumarskog života i mnogo savjeta. Čuli smo i o »naštímavanju« točaka »piglajzanjem« nacрта i mnogo toga drugoga. Pripovijedao nam je dalje, kako šumar u svom poslu mora biti siguran i ne smije pokazivati kolebanja i sumnje. Osobito su nas se dojmile njegove riječi — da su oni imali ovdje dosta gostiju i iz države i iz nozemstva i uvijek su ih lijepo primili i dočekali, pokazali ove jedinstvene objekte, ali nikoga nisu s većom radosti dočekali kao nas s fakulteta iz Zagreba. »Svi su dolazili, samo vi iz Zagreba nikako. Jedva smo i vas sada dočekali, da vam pokažemo, što tu imamo. Pokazivali smo tudima i stranim, samo vas, koji ste naši, nije bilo.«

Moramo spomenuti, premda nerado to činimo, da je g. ing. Smilaj ostao razočaran našim pjevanjem, pa se našao ponukanim, da nam svojim zaista lijepim glasom pokaže, kako treba pjevati. I mi smo sami uvidjeli, da se svojom pjesmom ne možemo pohvaliti i da nema između nas nikoga, tko bi se mogao u tom mjeriti s g. ing. Smilajem, pa smo se zadovoljili da mu sekundiramo. Uostalom tu se našao i zbor lugara, koji nam je otpjevao nekoliko lijepih slavonskih pjesama.

Ručak je, kako rekosmo, protekao u spontanom i ugodnom raspoloženju. »Žrtava« od klikuna nije bilo, osim jednog »lakše ranjenog«... Sunce je već bilo malo odmaklo, a mi krenusmo uz prugu prema Brčkom. Putem smo još vidjeli nekoliko sastojina brodske imovne općine, a u blizini Brčkoga, u brčanskim barama uz Savu, uspjele kulture američanskog jasena. Na Savi upravo vidjesmo jedan riječni brod sa sedam šlepova.

Prošetali smo ulicama Brčkog, tog zanimivog i lijepog grada. Tek predosmo Savu, pa nadosmo ovu interesantnu mješavinu Zapada i Orijenta. Iako je naš boravak u Brčkom bio kratak, on je ostavio najljepše impresije. Tu smo večerali prave bosanske čevapčice i ražnjiće, koje imamo, kao i današnji ručak, zahvaliti brodskoj imovnoj općini.

Spustila se tiha ljetna noć kad krenusmo vlakom iz Brčkog u Vinkovce, kamo stigismo oko 11 sati na večer. Na stanici nas je dočekao brzoglav iz Beograda. Sutra nas tamo čekaju. Oprostismo se s našim dragim i nezaboravnim domaćinima g. g. Ing. Fischerom, ing. Crnadkom, ing. Smilajem i ostalom gospodom, jer smo sutradan morali vrlo rano krenuti u Beograd i dalje u Bosnu.

Teško je sabraći sve utiske i dojmove ovog našeg nezaboravnog dana. A koliko smo ih i opisali — to je sve nepotpuno, jer se teško mogu izraziti riječima tako, da ništa ne gube od svoje ljepote i veličine, kojom su nas neposredno obuzimali. Nad bogatstvom novih dojmova i osjećaja, koji proširiše naše stručne vidike, a koji nam pored toga obužeše punoćom i dušu i srce — lebdila je jedna karakteristika, utisnuta poput naslova: »Gospodo, ovdje se uzgaja kvalitet!« To su bile riječi g. ing. Crnadka u banovinskom Radiševu. Te riječi ponavljale su se kao jeka uvijek, kad smo se sjetili Radiševa i Trizlova, kao jeka iznad svih tih prastarih i prekrasnih hrastova. To bi bio u neku ruku i résumé svega onoga, što smo ponijeli iz Vinkovaca i odnijeli u Bosnu, gdje se radi o kvantitetu, pa u Dalmaciju, gdje ni toga nema.

(Nastavit će se — A suivre)

IZ ADMINISTRACIJE

BANSKA VLAST BANOVINE HRVATSKE

Odjel za šumarstvo V.

u Zagrebu.

Broj: 9041-V-1941.

Zagreb, dne 20. ožujka 1941.

Predmet: **Ispita za lugare nedržavnih šuma održavanje.**

Na temelju odredbe člana 6. Pravilnika o polaganju lugarskog ispita za čuvare nedržavnih šuma Ministarstva šuma i rudnika broj 3221—1938. god. od 26. kolovoza 1938. god. sa izmjenama i dopunama od 13. travnja 1940. god. broj 8711—1940. održat će se kod Odjela za šumarstvo Banske Vlasti u Zagrebu dana 26. i slijedećih dana mjeseca lipnja o. g. ispiti za čuvare nedržavnih šuma.

Ispit će polagati kandidati, koji se iskažu odlukom ove Banske Vlasti, da im je odobreno polaganje ispita.

Molbe za polaganje ispita predložene putem sreskog načelstva (gradskog poglavarstva) primat će se kod ove Vlasti još 30. dana poslije dana oglasa ovoga rješenja u Narodnim Novinama.

Šef Glavnog odsjeka:

Brujas v. r.

KNJIŽEVNOST

Dr. L. VORREITER: HANDBUCH FÜR HOLZABFALLWIRTSCHAFT, Berlin 1940,
522 strane, 206 slika, 3 pregledne karte i 115 tabela. Naklada J. Neudamm — Berlin.

Ovo je prvo djelo u njemačkoj stručnoj literaturi, u kojem je sistematski obrađeno područje iskorišćavanja šumskih i zanatsko-industrijskih otpadaka drveta. Do nedavna nije se iskorišćavanju tih otpadaka posvećivala naročita briga. Oni su se iskorišćavali u glavnom kao gorivo ili kao gnojivo. Tek u novije doba, uslijed sve manjih zaliha starih za sječu zrelih šuma i uslijed sve većeg napretka tehnike, počela se pitanju racionalnog iskorišćavanja drvnih otpadaka posvećivati sve veća pažnja. Dosadašnji radovi na tom području rasuti su po raznim časopisima i u raznim edicijama manjeg opsega. Oni nisu obuhvatili cjelokupni problem nastajanja, smanjivanja i iskorišćavanja drvnih otpadaka. Autor je u svom djelu uspješno obradio cjelokupnu oblast dobijanja, prerađivanja i iskorišćavanja drvnih otpadaka.

Djelo je razdijeljeno u šest dijelova.

U prvom je dijelu razrađen pojam i klasifikacija drvnih otpadaka. Pod drvnim otpacima razumijevaju se ne samo ostaci kod izrade i prerade drveta nego u širem smislu i sve ono iskorišćeno tehničko drvo, koje je nakon upotrebe postalo neupotrebljivo za svrhe, kojima je bilo prvotno namijenjeno. Prema tome shvaćanju otpatci se dijele u dvije velike grupe:

1. pravi otpatci ili otpatci u užem smislu; to su otpatci dobijeni kod izrade drveta u šumi, kod iznošenja i kod prerade drveta,

2. nepravi otpatci ili otpatci u prenesenom smislu; to je drvo, kojemu je smanjen kvalitet uslijed predugog ležanja i nepravilnog slaganja na stovarištima, dalje svi proizvodi iz drveta, koji su postali neupotrebljivi zbog loše izrade i prerade (izbirak) kao i sva ona roba, koja nakon upotrebe ne može više uslijed oštećenja i istrošenja služiti svojoj prvotnoj namjeni.

U smislu te definicije otpatci se dijele po vrsti:

- a) šumski otpatci,
- b) zanatsko-industrijski otpatci,
- c) izbirak,
- d) staro istrošeno i oštećeno drvo.

Nadalje se otpatci mogu razvrstati po veličini, obliku, čistoći i stepenu vlage. Nakon uvoda i poglavlja o pojmu i klasifikaciji drvnih otpadaka izložene su u daljnjim poglavljima statističke osnovice iskorišćavanja i način obračunavanja količine drvnih otpadaka kod raznih vrsta prerade drveta.

Dobri su statistički podatci za iskorišćavanje drvnih otpadaka od velike važnosti. U preglednoj tabeli iznešeni su statistički podaci o površini, vrsti drveća i prirastu šuma Njemačke. Iz odnosa prirasta i potrošnje drveta po jednom stanovniku može se zaključiti o važnosti i mogućnosti iskorišćavanja drvnih otpadaka za aktivne i pasivne (izvozne i uvozne) zemlje. Od naročite je važnosti za iskorišćavanje drvnih otpadaka potrošnja drveta po načinu upotrebe. Prema za područje Njemačke (sa Austrijom) izrađenim tabelama ima:

- a) šumskih otpadaka ukupno 20.5 mil. m³, od koje je mase iskorišteno samo 8.8 mil. m³, za iskorišćavanje je još sposobno daljnjih 6.5 mil. m³,
- b) pilanskih otpadaka 8.4 mil. m³,
- c) otpadaka ostalih vrsta prerade drveta daljnjih 8.4 mil. m³,
- d) istrošenog i oštećenog drveta 4.4 do 5,5 mil. m³.

Količine otpadaka kod raznih vrsta preradbe određene su na osnovu naročito pomnog procjenjivanja, a dobijene su na osnovu višegodišnje ankete.

U drugom su dijelu opisane sve mjere, koje idu za smanjivanjem količine drvnih otpadaka kod izrade drveta u šumi i prerade drveta u obrtu i industriji.

U trećem su dijelu prikazana fizička, mehanička i kemijska svojstva drveta. Poznavanje tih svojstava omogućuje pravilno iskorišćavanje drveta. Nadalje su prikazana svojstva šumskih i zanatsko-industriskih otpadaka i nekih pomoćnih sredstava, koja služe kod prerade drvnih otpadaka.

U četvrtom je dijelu obradeno dobijanje i sav rad oko izrade i iznošenja drvnih otpadaka. Autor opisuje razne vrste krčila, čišćenje, koranje, raspiljivanje, sortiranje, slaganje otpadaka itd. Ovdje su prikazana sva pomagala, koja služe za preradu drvnih otpadaka i to mašine, način vezanja, kompresije i briketiranja sitnih otpadaka, sušenje i iznošenje itd.

U petom je dijelu autor razradio vrste i postupke kod iskorišćavanja drvnih otpadaka i njihovu upotrebu. Nakon detaljne klasifikacije šumskih, zanatskih i industrijskih otpadaka, izbirka i starog istrošenog drveta slijedi opsežni pregled (str. 319—496) upotrebe drvnih otpadaka. Autor dijeli pregled upotrebe u dvije glavne grupe: a) fizičko-tehničku i b) kemijsko-tehničku upotrebu drvnih otpadaka.

U šestom, završnom poglavlju ovog opsežnog djela, autor daje prostorne i organizatorne osnovice iskorišćavanja drvnih otpadaka. Naročitu pažnju posvećuje pitanju veličine posjeda, karakteristici staništa, radnoj snazi, nadnici, mogućnosti iskorišćavanja, prometnim sredstvima itd. Potrebna je racionalizacija izrade i prerade drveta u cilju smanjivanja veličine otpadaka, nastale otpatke potrebno je prema njihovim svojstvima najekonomičnije iskoristiti.

Ovo je djelo po materiji, koju obrađuje i po svestranoj obradi jedinstveno u stručnoj šumarskoj literaturi. Ono je od ogromne važnosti za svakoga, koji se bavi iskorišćavanjem šuma i industrijskom preradom drveta. Podaci o veličini otpadaka kod izrade i prerade drveta i njihova vrijednost a konačno i mogućnost iskorišćavanja tih otpadaka i njihovo unovčenje mora biti pobuda za takav rad i u našem šumskom gospodarstvu i industriji.

Naše stare sastojine iskorišćene su prekomjernom sječom. Ukupni godišnji prihod naših šuma iz godine u godinu opada a potrošnja drveta sve više raste. U potrošnji drveta moramo uvesti najveću štednju, koju ćemo postići pravilnom upotrebom drveta, smanjivanjem procenta otpadaka kod izrade i prerade i iskorišćavanjem tih otpadaka

Ing. Ivo Horvat

RAZNO

Službena tečajnica zagrebačke burze

od 2. travnja 1941.

V r s t a d r v a	Din		Napomena	
	od	do		
Drvo				
Hrastovina				
Cijena po m ³				
Trupci	I. vrste	700	900	P. St. utov.
"	II. "	300	450	
"	III. "	150	200	
"	za oplatu (furnire)	2000	3000	
Ispiljeni polovnjaci	I. vrste (Wainscoat-Logs)	3500	4000	
Kladarke	I. " (Boules)	1400	2000	
Neokrajčane piljenice	I. "	1300	1700	
Okrajčane piljenice	Blistače (Quar) I. vrste I.— na više	1700	2000	
"	II. " 1.— " "	1400	1700	
"	bočnice (Sur dosse) I. vrste	1400	1800	
Listovi (Feullieta) 2 m	blistače (Quartier) I. vrste	1200	1500	
"	II. "	1800	2500	
"	bočnice (Sur dosse) II. "	1500	2000	
"	I. vrste	1600	2000	
Popruge (frizi)	II. "	1400	1700	
"	I. vrsti 25—95 cm 4—6 cm	1300	1500	
"	I. " 25—95 " 7—12 "	1500	1700	
"	I. " blistače 1.00 m i više			
"	7—13 cm	1600	1900	
"	I. vrsti bočnice 1.00 m i više			
"	7—13 cm	1500	1700	
Četvrtače (Chevrona)	od 50 cm dulj. na više	1200	1600	
Grede (kvadrati)	" 25/25 cm	900	1100	
Francuska dužica	1000 kom. 36/I. 4—6 M	8800	5000	
Bačvarska roba	I. vrste od br. 1/2—3 1/2	60	100	
"	I. " " " 4 na više	60	80	
Bukovina				
Trupci	I. vrste	300	400	"
Okrajčane piljenice	I. " (parene)	1000	1200	
Neokrajčane piljenice	I. " "	900	1100	
Okrajčane piljenice	I. " (neparene)	900	1100	
Neokrajčane piljenice	I. " "	800	1000	
Popruge (frizi)	I. " (parene)	500	750	
Javorovi trupci	I. "	550	700	
Jasenovi "	I. "	1000	1500	
Brijestovi "	I. "	300	500	
Grabovi "	I. "	300	500	
Meko drvo: Merkantilna tesana građa:				
Piljeno koničasto drvo	I.—III. probirak	650	750	"
Piljeno paralelno drvo	I.—III. "	850	1000	
Cijena po komadu:				
Hrastovi brz. stupovi	7 m dugi	—	—	"
"	8 " "	—	—	
"	10 " "	—	—	
Hrastovi želj. pragovi	270 cm 18/26 cm	—	—	
"	250 " 15/25 "	—	—	
"	220 " 14/20 "	—	—	
"	180 " 13/18 "	—	—	
Bukovi željez. pragovi	250 " 15/22 "	—	—	
Hrastova skretnička građa po m ²	"	—	—	
Gorivo drvo Cijena po 10.000 kg:				
Bukove cjepanice	I. vrste sa do 15 % oblica	—	2268	par. vag. Novska par. vag. Novska (Uredovno određene cijene)
" sječnice	(Hackprügel)	—	1854	
Hrast. cjepanice	sa do 15 % oblica	—	2106	
" sječnice	"	—	1710	
Drveni ugalj	bukovi	14000	17000	
"	hrastovi	13000	15000	

Urednik ing. Petar Prpić. — Izdalo Hrvatsko šumarsko društvo u Zagrebu, Vukotinovićeveva ulica 2. — Tisak Narodne tiskare, Zagreb, Kaptol 27. — Za tiskaru odgovara Rudolf Vedo, Zagreb, Kaptol 27.

Pošto do daljnega svi postojeći Zakoni, Pravilnici i normativna rješenja ostaju na snazi u koliko nisu u protivnosti sa uspostavom Hrvatske Države, to će Hrvatski Šumarski List i nadalje donositi zakone i t. d. izdane po bivšoj Banskoj Vlasti i raznim Ministarstvima, važne za Šumarstvo. Op. ur.

Rešenje Direkcije o raspodeli kontingenata saopštava se odmah interesentima. Rešenje o raspodeli je odmah izvršno i po njemu Direkcija pristupa izdavanju izvoznih uverenja.

Na odluku Direkcije izvoznici imaju pravo žalbe Ministru trgovine i industrije u roku od petnaest (15) dana od saopštenja odluke. Ove žalbe podnose se Ministru trgovine i industrije putem Direkcije i one nemaju odložnu moć.

Ako Ministar trgovine i industrije nade da je žalba opravdana, on će narediti da se prilikom naredne raspodele isprave učinjene greške.

Član 9.

Izvoznici su dužni da na osnovu dobivenih uverenja izvrše izvoz u određenom roku.

U opravdanim slučajevima može se produžiti rok važnosti uverenja ako je produženje zatraženo pre isteka roka.

Ako izvoznik iz opravdanih razloga ne može da izvrši izvoz količine koja mu je dodeljena u smislu čl. 8. ove naredbe, dužan je da odmah, čim utvrdi nemogućnost izvoza uverenje vratiti Direkciji radi poništenja. Otkazana količina ide na teret kvote izvoznika koji ju je otkazao, a neiskorišćena količina biće na predlog zajednice dodeljena drugom izvozniku ili drugim izvoznicima.

Član 10.

Svako nepridržavanje ili izigravanje, od strane izvoznika, odredaba ove naredbe biće kažnjeno, prema težini krivice:

- a) isključenjem iz izvoza na određeno vreme;
- b) brisanjem iz registra izvoznika.

Kazne izriče Direkcija, koja ih pismeno saopštava izvozniku. Protivu odluke o kažnjavanju izvoznik ima pravo žalbe Ministru trgovine i industrije u roku od petnaest (15) dana od saopštenja odluke.

Član 11

Ova naredba stupa na snagu na dan 1 januara 1941 godine. Stupanjem na snagu ove naredbe prestaju da važe ove moje naredbe: br. 56.366 od 18 novembra 1940 (»Službene novine« br. 267-XCII od 19 novembra 1940 godine) br. 57.214 od 21 novembra 1940 (»Službene novine« br. 275-XCVI od 28 novembra 1940 god.) i Kab. br. 2245 od 2 decembra 1940 godine (»Službene novine« br. 280-XCVII od 3 decembra 1940 g.)

Izuzetno od odredaba ove naredbe moćiće se vršiti izvozno carinjenje do 31 januara 1941 godine zaključno na osnovu važećih i neiskorišćenih valutnih uverenja izdatih pre 1 januara 1941 godine. Za proizvode iz T. br. 91 i 92 uv. car. tarife važi i dalje odredba naredbe Kab br. 2245 od 2 decembra 1940 godine, prema kojoj se izvoz tih proizvoda ne može ni u kojem slučaju vršiti bez izvoznog uverenja Direkcije.

Propisi čl. 6 ove naredbe neće se primenjivati do donošenja naredba o uslovima za upis u registar izvoznika proizvoda šumarstva.

Do obrazovanja zajednice izvoznika proizvoda šumarstva, funkcije koje su ovom naredbom poverene zajednici vršiće stalna delegacija drvarske privrede u Kraljevini Jugoslaviji.

Broj 65.712

26 decembra 1940 godine
Beograd

Ministar trgovine i industrije
Andres s. r.

Napomena: — Naredba je objavljena u broju 301-CV »Službenih novina« od 28 prosinca 1940 godine.

(»Narodne novine« od 8 I 1941 br. 5).

*

Na temelju člana 23. Uredbe o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije od 22. XII. 1939. propisujem

NAREDBU

o osnivanju naročitih povjerenstava, koja će regulirati odnose između producenata drvnih proizvoda i kirijaša.

Član 1.

Kod sreskih načelstava odnosno gradskih poglavarstava, gdje se za to ukaže potreba, osnivaju se naročita povjerenstva za reguliranje odnosa između producenata drvnih proizvoda i kirijaša.

Član 2.

Povjerenstvu se stavlja u dužnost, da odredi za svoje područje putem Pravilnika pravednu zaradu kirijaša, te da utvrdi jedinične cijene za izvoz šumskih proizvoda. Pravilnik će podjednako obvezivati šumske proizvođače i kirijaše. Općine će oglasiti Pravilnik na uobičajeni način.

Član 3.

Povjerenstvo sačinjavaju: sreski načelnik (gradski načelnik) ili njegov zamjenik kao predsjednik, dva lica koja izaberu kotarski odbori dotičnoga sreza, odnosno u gradovima gradsko zastupstvo, kao zastupnike interesa kirijaša, dva predstavnika Saveza industrijalaca i trgovaca šumskih proizvoda u Zagrebu, odnosno za područje Gorskoga Kotara i Like, Udruženje domaće šumske industrije Gorskoga Kotara i Like u Sušaku i sreski (gradski) šumarski referent kao savjetujući organ.

Član 4.

Predsjednik povjerenstva saziva sjednice povjerenstva. Povjerenstvo stvara zaključke većinom glasova. U slučaju jednake podjele glasova odlučuje glas predsjedatelja. Ako se koja strana ne odazove pozivu za sjednicu povjerenstva, pa na nju ne pošalje svoje članove, povjerenstvo će, ako su ovi bili uredno pozvani na sjednicu, donijeti zaključke bez obzira na odsutne članove. Povjerenstvo može stvarati povoljne zaključke, ako su uz predsjedatelja prisutna još barem dva člana s pravom glasa.

Član 5.

Kod izračunavanja zarade kirijašima ima se povjerenstvo pridržavati slijedećih podataka:

- I. da je za uzdržavanje jednog para normalnih konja potrebno dnevno:
  - a) za lagane konje 10 kg. zobi i 15 kg. sijena;
  - b) za srednje konje 16 kg. zobi i 15 kg. sijena;
  - c) za teške konje 20 kg. zobi i 10 kg. sijena.

II. da je za održavanje kola, hamova, za potkivanje i liječenje konja i slično potrebno dnevno:

- a) na tvrdom kamenitom tlu dinara 10.—;
- b) na običnom i šumskom tlu dinara 8.—;
- c) slame za stelju potrebno dnevno dva do tri kg.

III. da je prema današnjim prilikama prosječna nadnica kočijaša 40 Din dnevno, a dnevna zarada sprege:

- a) sa teškim konjima sa Din 65 do 70 dnevno;
- b) sa srednjim konjima sa Din 50 dnevno; i
- c) sa slabim konjima sa Din 40 do 50 dnevno.

Navedene svote može povjerenstvo izmijeniti prema dnevnim cijenama, u koliko se lokalne cijene razlikuju za više od 10% od gornjih cijena.

Član 6.

U srezovima, gdje još ne djeluju kotarski odbori, zastupat će u povjerenstvu interese kirijaša dva predstavnika, koje odredi sreski načelnik u sporazumu sa Središnjim savezom zadruge Gospodarske Sloge.

Član 7.

Tko se ogriješi o propise Pravilnika, kaznit će se u smislu člana 9. Uredbe o suzbijanju skupoće i nesavjesne spekulacije od 22. XII. 1939., kaznom zatvora do 30 dana i novčanom kaznom do 5.000.— dinara.

Član 8.

Ova Naredba stupa na snagu danom objave u »Narodnim Novinama«.

Broj: 74.057-IX-1940.

16. siječnja 1941.

Zagreb.

Ban:

Dr. Ivan Šubašić, v. r.

(Nar. nov. od 21. I. 1941. br. 16.)

*

Na osnovu člana 1 Uredbe o izmenama postojećih propisa i donošenju novih, Ministarski savet, na predlog Ministra šuma i rudnika i Ministra vojske i mornarice, propisuje

UREDBU

sa zakonskom snagom

O SNABDEVANJU VOJNE SILE I STANOVNIŠTVA ŠUMSKIM PROIZVODIMA

I Opšti deo

Član 1

Poslove na pripremi i izvršenju snabdevanja vojne sile i stanovništva šumskim proizvodima po odredbama ove uredbe vršiće u redovnom, pripravnom, mobilnom i ratnom stanju Ministarstvo šuma i rudnika odnosno Banska Vlast banovine Hrvatske za njeno područje suglasno odredbi člana 3 Uredbi o prenosu poslova šuma i rudnika sa države na banovinu Hrvatsku, a u smislu odredaba Zakona o zemaljskoj odbrani, Uredbe o državnoj mobilizaciji i Uredbe o rekviziciji.

Član 2

Pod oznakom »ratni potrošači« u ovoj uredbi podrazumevaju se: vojna sila; industrijska i zanatska preduzeća i rudnici određeni da rade za potrebe zemaljske odbrane; vojna, državna, samoupravna i ostala javna nadležstva i ustanove kao i stanovništvo.

Član 3

Dužnost Ministarstva šuma i rudnika kao Ministarstva snabdevanja, Banske Vlasti banovine Hrvatske (Odjel za šumarstvo) određuje se opštim planom državne mobilizacije. U izvršenju tih dužnosti Ministarstvo šuma i rudnika, odnosno Banska Vlast dužni su da pripreme i organizuju sve što je potrebno, da bi u potpunosti na vreme vršili snabdevanje, čim nastupi potreba za zaštitu i odbranu zemlje.

Član 4

Ministarstvo šuma i rudnika odnosno Banska Vlast banovine Hrvatske (Odjel za šumarstvo) i podređena im nadležstva, ustanove i preduzeća vršiče u mobilnom stanju preko svojih organa ove poslove: eksploataciju šuma i preradu proizvoda te eksploatacije; prevoz šumskih proizvoda do prvih željezničkih odnosno parobrodarskih stanica kao i vršenje utovara i ekspedicije šumskih proizvoda ratnim potrošačima u sporazumu sa nadležnim vojnim i saobraćajnim vlastima.

Dalji prevoz šumskih proizvoda železnicom i brodom spada u nadležnost vojnih i saobraćajnih vlasti.

Prijem materijala, njegov istovar i dalje staranje o ovom materijalu dužan je preuzeti onaj kome je namenjen odnosno stavljen na raspolaganje.

Član 5

Radi izvršenja zadatka iz Uredbe o državnoj mobilizaciji imaju se kod Ministarstva šuma i rudnika (Odeljenje za vrhovni šumarski nadzor) i Banske Vlasti banovine Hrvatske (Odjel za šumarstvo) osnovati kao mobilizacijski organi »otseci za šumske sirovine«.

Član 6

U smislu člana 12 Zakona o zemaljskoj odbrani imaju se pri Ministarstvu šuma i rudnika (Odeljenja za vrhovni šumski nadzor) i Banskoj Vlasti banovine Hrvatske (Odjel za šumarstvo) obrazovati »Savetodavni komiteti za snabdevanje šumskim proizvodima«.

Zadatak Savetodavnog komiteta je da proučava i daje mišljenje po svim pitanjima koja se odnose na pronalaženje, proizvodnju, pribiranje, izvoz, nabavku i smeštaj potrebnih šumskih proizvoda kao i njihovu podelu ratnim potrošačima.

Savetodavni komitet pri Ministarstvu šuma i rudnika sačinjavaju: Načelnik Odeljenja za vrhovni šumarski nadzor; šef oteka za šumske sirovine; po jedan predstavnik Ministarstva vojske i mornarice, finansija, unutrašnjih poslova, saobraćaja, pošta, telegrafa i telefona, trgovine i industrije, poljoprivrede, socijalne politike i narodnog zdravlja i građevina; Odeljenja za upravu državnih šuma; Odeljenja za upravu državnih rudarskih preduzeća i Odeljenja za vrhovni rudarski nadzor i po dva predstavnika Industrijske, Trgovačke i Zanačke komore u Beogradu.

Pretsednik komiteta je Načelnik Odeljenja za vrhovni šumarski nadzor i njegov zamjenik šef Oteka za šumarske sirovine.

Pretstavnik pojedinih ministarstava određuju resorni Ministri a pretstavnik komora nadležne komore.

Savetodavni komitet pri Odjelu za šumarstvo Banske Vlasti banovine Hrvatske sačinjavaju: Pretstojnik Odjela za šumarstvo; šef Oteka za šumske sirovine; po jedan predstavnik Ministarstva: vojske i mornarice, saobraćaja, pošta, telegrafa i telefona; Odjela za unutrašnje poslove, za trgovinu i industriju, za seljačko gospodarstvo, za socijalnu politiku i narodno zdravlje, za tehničke poslove, za rudarstvo po dva predstavnika Trgovačke, Industrijske i Obrtničke komore u Zagrebu.

Pretsednik komiteta je pretstojnik Odjela za šumarstvo a njegov zamenik šef Oteka za šumske sirovine.

Pretstavnike pojedinih Ministarstava određuju resorni Ministri, predstavnike pojedinih Odjela Banske Vlasti Ban na predlog pretstojnika dotičnog odjela, a pretstavnike komora nadležne komore.

Član 7

Poslovi oko snabdevanja vojnih, državnih, samoupravnih i ostalih javnih nadležstava i ustanova kao i nadležstava šumskim proizvodima kada nastupi potreba za zaštitu i odbranu zemlje, koncentrišu se:

a) na celoj državnoj teritoriji sem područja banovine Hrvatske, u Banskim upravama i Upravi grada Beograda kod mobilizacijskih oteka i

b) na celoj državnoj teritoriji u sreskim načelstvima kod referenata za mobilizacijske poslove, u gradskim opštinama kod vojnih odeljenja i kod seoskih opština.

Dužnosti ovih organa su da stalno prikupljaju i sređuju statističke podatke po šumsko-privrednoj grani i da po zahtevima Ministarstva šuma i rudnika odnosno na području banovine Hrvatske po zahtevima i upustvima Banske Vlasti banovine Hrvatske prema članu 13 Zakona o zemaljskoj odbrani i članu 11 Uredbe o državnoj mobilizaciji preduzimaju sve potrebne pripreme za organizaciju urednog snabdevanja šumskim proizvodima.

U tom cilju ustanoviće se

a) na celoj državnoj teritoriji sem područja banovine Hrvatske:

Pri svakoj Banskoj Upravi i Upravi grada Beograda pored samostalnog mobilizacijskog oteka još i »Komitet za snabdevanje šumskim proizvodima«.

Komitet za snabdevanje šumskim proizvodima pri Banskoj upravi pod predsedništvom pomoćnika bana obrazuju: šef Mobilizacijskog oteka, šef Oteka za šumarstvo, referent za šumske sirovine, direktor Direkcije šuma ako u sedištu banske uprave takova postoji, jedan član gradskog veća odnosno opštinskog odbora iz dotičnog mesta koga odredi Ban i po jedan industrijalac, izvoznik i trgovac šumskim proizvodima koga odredi Ban na predlog nadležnih komora.

Komitet za snabdevanje šumskim proizvodima kod Uprave grada Beograda pod predsedništvom pomoćnika upravnika grada Beograda obrazuju šef Mobilizacijskog oteka, dva šumarska stručnjaka koje odredi Ministar šuma i rudnika, dva člana gradskog veća grada Beograda (uključivo Zemuna i Pančeva) i po jedan industrijalac, izvoznik i trgovac šumskim proizvodima koje odredi Upravnik grada Beograda na predlog predsednika odnosno nadležnih komora.

Predsednici komiteta za snabdevanje šumskim proizvodima mogu po potrebi pozivati na sednice i druge stručne eksperte.

Komiteti za snabdevanje šumskim proizvodima pri Banskoj upravi i Upravi grada Beograda su centralni organi za snabdevanje na svom području i upravljaju svim odborima za snabdevanje šumskim proizvodima kod srezova, gradskih i seoskih opština.

b) na području banovine Hrvatske:

Poslove komiteta za snabdevanje šumskim proizvodima iz prethodne tačke vršiće Otek za šumske sirovine.

v) na celoj državnoj teritoriji:

Pri svakom sreskom načelstvu »Sreski odbor za snabdevanje šumskim proizvodima«. U taj odbor ulaze: sreski načelnik, referent za mobilizacijske poslove, sreski šumski referent odnosno sreski šumar, dva člana opštinskog odbora iz dotičnog mesta i po jedan industrijalac ili izvoznik i trgovac šumskih proizvoda dotičnog mesta ili sreza kojega odredi sreski načelnik.

Pri svakoj gradskoj odnosno seoskoj opštini »Odbor za snabdevanje šumskim proizvodima« koji se sastoji: iz dva člana gradskog veća odnosno opštinskog odbora

od kojih stariji kao predsjednik, jednog šumskog organa ukoliko takvog ima u dotičnoj opštini, a kojega predlaže nadležstvo ili ustanova kojoj pripada, po dva mesna industrijalca ili izvoznika i trgovca šumskih proizvoda ukoliko ih ima i najzad predstavnik potrošača. Predsednika i sve članove ovog odbora određuje nadležna nadzorna vlast.

Komiteti i odbori po prednjim tačkama ovog člana rade po naređenjima i uputstvima vlasti kod kojih su obrazovani.

Član 8

Sve šume, šumski proizvodi i njihove preradevine stoje na raspoloženju u mobilnom i ratnom stanju u granicama predviđenim ovom uredbom za podmirivanje potreba zemaljske odbrane:

a) na celoj teritoriji države sem područja banovine Hrvatske Ministarstvu šuma i rudnika;

b) na području Banovine Hrvatske Banskoj Vlasti banovine Hrvatske.

U tu svrhu dužni su sopstvenici sviju šuma, da u mobilnom i ratnom stanju dezvole nesmetano iskorišćavanje svojih šuma od strane nadležnih vlasti uz naknadu po propisima Uredbe o rekviziciji.

Član 9

U izuzetnim slučajevima, kada to naročito potrebe zemaljske odbrane zahtevaju i kada to nadležne vojne vlasti budu tražile, može se u pripravnom, mobilnom i ratnom stanju vršiti i jače iskorišćavanje šuma sviju vlasnika bez obzira na njihovu površinu.

Član 10

Svim stovarištima drva, grade, drvenog uglja i drugih šumskih izradevina po objavi mobilizacije može raspolagati uz naknadu po propisima Uredbe o rekviziciji vojna sila i njene ustanove i Ministarstvo šuma i rudnika odnosno na području Banovine Hrvatske Banska Vlast banovine Hrvatske (Odeljenje za šumarstvo) preko svojih organa, komiteta i odbora iz člana 7 ove Uredbe.

Vojna sila i njezine ustanove mogu za vreme mobilnog i ratnog stanja na svakom mestu i u svako doba radi podmirivanja hitnih potreba uzeti uz naknadu po uredbi o rekviziciji one količine šumskih proizvoda koje trebaju za svoje snabdevanje, time, da o izuzetim količinama obaveste nadležnu opštinsku vlast ako se proizvodi izuzimaju neposredno iz šume.

Član 11

Sopstvenici sviju nedržavnih odnosno nebanovinskih šuma, izuzev vlasnika šuma površine do 50 ha, dužni su da u mirno doba obavestavaju nadležna sreska načelstva odnosno gradska poglavarstva o stanju njihovih šuma i privredi u njima svake kalendarske godine, najdalje do kraja meseca januara a o znatnijim promenama stanja u roku od 30 dana po njihovom nastupanju.

Na celoj državnoj teritoriji sem područja banovine Hrvatske za državne šume podatke o stanju šuma i privredi u njima prikuplja Odeljenje za upravu državnih šuma i dostavlja ih svake godine do kraja meseca januara Odeljenju za vrhovni šumarski nadzor. Odeljenje za upravu državnih šuma obavestava Odeljenje za vrhovni šumarski nadzor i o svim bitnim izmenama stanja državnih šuma i privrede u njima u roku od 30 dana po njihovom nastupanju.

Na području banovine Hrvatske podatke o stanju banovinskih šuma, o privredi i bitnim promenama stanja u njima dostavlja svake godine do kraja meseca januara Otek za banovinske šume Odejela za šumarstvo Banske Vlasti banovine Hrvatske Oteku za šumske sirovine istoga Odejela.

Član 12

Sopstvenici stovarišta drva, građe, drvenog uglja i drugih šumskih izradovina kao i sva šumsko-industriska preduzeća i tvornice iz nadležnosti Ministarstva šuma i rudnika kao Ministarstva snabdevanja odnosno Banske Vlasti banovine Hrvatske dužni su u roku od 24 časa po objavi mobilizacije pismeno obavestiti nadležnu opštinsku vlast o količini i vrsti drva, građe, drvenog uglja i drugog materijala koje imaju na svom stovarištu i o mestu gde se stovarište nalazi. Oni ne smeju po objavljenoj mobilizaciji ništa prodavati sa svojih stovarišta niti prenositi robu bez odobrenja nadležnih opštinskih vlasti.

Član 13

Svi trgovci, koji se bave prodajom mašina, sprava i alata potrebnih šumskoj industriji i za eksploataciju šuma, dužni su u roku od 48 časa od trenutka objavljene mobilizacije pismeno obavestiti nadležnu opštinsku vlast o količini i vrsti mašina, sprava i alata kojima raspolažu kao i o mestu, gde se oni nalaze.

Član 14

U cilju zamene drva ugljem ili drugom toplotnom snagom, ovlašćuje se Ministar šuma i rudnika da u sporazumu sa ostalim zainteresovanim ministrima propiše Uredbu o primeni i načinu zamene drva ugljem ili drugom toplotnom snagom. Za područje banovine Hrvatske propiše ovu Uredbu Ban banovine Hrvatske u sporazumu sa Ministrom vojske i mornarice.

Član 15

Ministarstvo šuma i rudnika vrši za celu državnu teritoriju, sem područja banovine Hrvatske, a uz saradnju Ministarstva vojske i mornarice, Ministarstva unutrašnjih poslova i ostalih zainteresovanih ministarstava, sve poslove oko organizacije radne snage, kao i iskorišćavanje stoke za vuču, prevoznih srestava, mašina, sprava i alata u svrhu snabdevanja šumskim proizvodima.

Na području banovine Hrvatske poslove iz prednjeg stava vrši Banska Vlast banovine Hrvatske (Odjel za šumarstvo) uz saradnju Ministarstva vojske i mornarice i ostalih ministarstava i odjela Banske Vlasti banovine Hrvatske.

Član 16

Svi sopstvenici šuma, sva nadleštva, ustanove i preduzeća, koja ne mogu izvršiti povereni im zadatak osobljem i sredstvima za mirnodopski rad, dužni su još u redovnom stanju da predvide i organizuju potrebno osoblje i pomoćna sredstva, da bi mogli izvršiti dodeljeni im ratni zadatak, kad nastupi potreba za zaštitu i odbranu zemlje.

Šumsko-industriska preduzeća, određena za snabdevanje ratnih potrošača, dužna su da u svakom momentu budu snabdevena svim potrebnim rezervnim delovima, sirovinama i ostalim materijalom potrebnim za nesmetan rad preduzeća najmanje za vreme od 6 meseci, a naročito onim, koji se nabavlja iz inostranstva.

Član 17

Svi ratni potrošači iz člana 2 ove Uredbe sem stanovništva dužni su da u svako vreme budu snabdeveni sa potrebnim zalihama šumskih proizvoda za najmanje 3 meseca.

Član 18

Svi ratni potrošači šumskih proizvoda iz člana 2 ove Uredbe, ukoliko se u mobilnom stanju ne mogu sami snabdevati, dužni su, da o svojim potrebama još u mirno doba obaveste ono nadleštvo odnosno ustanovu, koja bude u smislu člana 21 ove Uredbe određena da ih za vreme rata snabdeva.

Član 19

Na celoj državnoj teritoriji sem područja banovine Hrvatske Ministarstvo šuma i rudnika izvršuje povereni mu zadatak snabdevanja šumskim proizvodima preko Odeljenja za vrhovni šumarski nadzor (otseka za šumske sirovine) a pomoću:

- 1) Odeljenja za upravu državnih šuma;
- 2) Otseka za šumarstvo i mobilizacijskih otseka banskih uprava i Uprave grada Beograda;
- 3) Direkcija šuma;
- 4) Direkcija šuma imovnih opština;
- 5) Sreskih načelstava;
- 6) Uprava šuma: državnih, državnog dobra Belje, imovnih opština, ekspropisanih šuma u privremenoj državnoj upravi, privatnih i sviju ostalih;
- 7) Gradskih poglavarstava i opštinskih uprava;
- 8) Šumskih manipulacija i režija;
- 9) Šumsko-industrijskih preduzeća i tvornica iz svoje ratne nadležnosti;
- 10) Komiteta i odbora za snabdevanje šumskim proizvodima iz člana 7 ove Uredbe i
- 11) Ratnih šumskih manipulacija i režija.

Na području banovine Hrvatske Banska vlast banovine Hrvatske izvršuje povereni joj zadatak snabdevanja šumskim proizvodima preko Odjela za šumarstvo (Otseka za šumske sirovine) a pomoću:

- 1) Ravnateljstva banovinskih šuma;
- 2) Ravnateljstva šuma imovnih opština;
- 3) Sreskih načelstava;
- 4) Šumskih uprava: banovinskih, imovno-opštinskih, privatnih i svih ostalih te privremenih državnih uprava ekspropisanih šuma i poverenstava za likvidaciju ekspropisanih šuma u Delnicama;
- 5) Gradskih poglavarstava i opštinskih uprava;
- 6) Šumskih manipulacija i režija;
- 7) Šumsko-industrijskih preduzeća i tvornica iz svoje ratne nadležnosti;
- 8) Odbora za snabdevanje šumskim proizvodima iz člana 7 ove uredbe i
- 9) Ratnih šumskih manipulacija i režija.

Član 20

Na celoj državnoj teritoriji sem područja banovine Hrvatske zadatak Ministarstva šuma i rudnika kao Ministarstva snabdevanja a na području banovine Hrvatske zadatak Banske Vlasti banovine Hrvatske (Odjela za šumarstvo) deli se na:

- a) zadatak u redovnom stanju;
- b) zadatak u pripravnom stanju;
- v) zadatak u mobilnom i ratnom stanju i
- g) zadatak za vreme demobilizacije do prelaza na mirnodopski život.

Član 21

Dužnosti i prava organa, nadležstava, ustanova, preduzeća i tvornica iz člana 19 ove Uredbe propisuje za celu državnu teritoriju sem područja banovine Hrvatske Ministar šuma i rudnika u sporazumu sa Ministrom vojske i mornarice i Ministrom unutrašnjih poslova a za područje banovine Hrvatske Ban banovine Hrvatske u sporazumu sa Ministrom vojske i mornarice.

Domaća stručna djela iz područja šumarstva

Broj	Pisac	Naslov knjige	Nabavlja se kod	Cijena		
				Din	za stud.	za član. društ.
1.	Agić O.	Bilinstvo za lug. osoblje	pisca. Vinkovci	15.—	—	—
2.	Balen J. dr.	O proredama	" Zemun, Šumarski fakultet	50.—	—	—
3.	"	Pril. poznav. medit. šuma	"	50.—	—	—
4.	"	Naš goli krš	"	100.—	—	—
5.	"	Pogl. na šumarstvo Bugarske	"	50.—	—	—
6.	"	Šumski rasadnici	"	50.—	—	—
7.	"	Josip Kozarac	H. Š. D. Zgb. Vukotinovićeve 2	15.—	—	—
8.	"	Morozov. Nauka o šumi I.	pisca. Zemun, Šumarski fakultet	60.—	—	—
9.	Balen-Sagadin	Zakon o šumama	Tiskara Narodnih Novina, Zgb.	50.—	—	—
10.	Borošić-Sarnavka	Zbornik šum. zakona i propisa	Ministarstvo šuma i rudnika	60.—	—	—
11.	Čeović Ivo ing.	Lovstvo	Tipografija d. d. — Zagreb	80.—	—	—
12.	Demić K. Č.	Radne mašine za obradu drveta	Drvotrtac — Zagreb, Praška 6	60.—	—	—
13.	Fink F.	Kubični sadržaj klada	"	45.—	—	—
14.	"	Površina neobrub. dasaka	"	20.—	16.—	—
15.	"	Površina srednjača (centreplanks)	"	20.—	16.—	—
16.	"	Prerač. engl. stopa i palaca	"	5.—	4.—	—
17.	"	Kubature popruga (frizera)	"	25.—	—	—
18.	Hufnagl-Ves. Mil.	Praktično uređivanje šuma	H. Š. D. Vukotinovićeve 2	20.—	—	—
19.	Levaković A. dr.	Dendrometrija	"	100.—	—	70.—
20.	Mađarević S. ing.	Naše šume	pisca. Zagreb. Palmotićeva 68	120.—	—	—
21.	Marinović M. dr.	Privredni značaj leva	" Bgd. Novopazarska 48 I	60.—	25.—	25.—
22.	"	Šum. privredna geografija	"	300.—	220.—	250.—
23.	"	Značaj šuma u privr. i kult. životu naroda	Kr. Srpska Akademija, Beograd	10.—	—	—
24.	"	Osnovi nauke o upravi šumama	pisca. Bgd. Novopazarska 48 I	140.—	100.—	100.—
25.	Markić M. ing.	O imovnim općinama	" Zgb. Derenčinova 29 i H. Š. D. Zgb. Vukotinovićeve 2	10.—	—	—
26.	Nenadić D. dr.	Račun vrijednosti šuma	"	100.—	—	70.—
27.	"	Uređivanje šuma	pisca. šumarski fakultet Zagreb	120.—	—	—
28.	Petračić A. dr.	Uzgajanje šuma	"	100.—	—	—
29.	Petrović D. dr.	Šum. i š. privreda u Makedoniji	H. Š. D. Zgb. Vukotinovićeve 2	10.—	—	—
30.	Setinski V. dr.	Bujice (litografrano)	Udruž. stud. šum. Zgb. Vukot. 2	55.—	—	—
31.	"	Vodno graditeljstvo u gosp. i šumarstvu I	Zavod za vodno graditeljstvo Zagreb. Vukotinovićeve 2	70.—	55.—	—
32.	Ugrenović A. dr.	Polu stoljeća šumarstva	H. Š. D. Zgb. Vukotinovićeve 2	200.—	—	—
33.	"	Zakoni i propisi o šumama i p.	Tipografija d. d. Zagreb	120.—	—	—
34.	"	Iskorišćavanje šuma II	D. Tomićić Zgb. Tehn. fakultet	140.—	100.—	—
35.	"	" III	"	140.—	100.—	—
36.	"	" IV	"	140.—	100.—	—
37.	Veseli D.	Zaštita šuma	pisca. Sarajevo. Bolnička 15	30.—	25.—	—
38.	"	Geodezija	"	40.—	35.—	—
39.	"	Lovstvo i ribarstvo	"	30.—	25.—	—
40.	"	Šumarska botanika	"	25.—	20.—	—
41.	"	Kađenje čumura	"	15.—	12.—	—
42.	"	Sistematika šum. drvla	"	10.—	8.—	—
43.	"	Povj. crtice o šum. Bos. i Herc.	"	15.—	12.—	—
44.	"	Sušenje četin, šuma	"	10.—	8.—	—
45.	Zoričić M. dr.	Tumač Zakona o lovu	Tiskara Nar. Novina — Zagreb	95.—	—	—

INDUSTRIJA ORUŽJA
BOROVNIK I VRBANIĆ
ZAGREB, Jurišićeva 9 kod Glavne pošte
Telefon 24-5-67

Preporuča svoj cij. gg. lovcima svoje prvorazredne puške, pištolje i sav lovački pribor.
PREUZIMAMO sve u puškarski zanat zasijecajuće popravke oružja te izvršujemo sve najsavjesnije. — Izradujemo lovačke puške po specijalnim narudžbama — Prodajemo naj-solidniju lovačku municiju. — Dajemo savjete i informacije u pogledu lovačkog oružja.

Preuzimamo prepariranje raznih životinja

Šumska Industrija
Filipa Deutscha Sinovi
Vrhovčeva ulica 1 ZAGREB Telefon broj 30-47
Parna pilana u Turopolju.

Export najfinije hrastovine. — Na skladištu ima velike količine potpuno suhe hrastove
građe svih dimenzija

Utemeljeno godine 1860.

Utemeljeno godine 1860.

K R N D I J A
gospodarska i šumarska industrija d. d.
u Zagrebu

Uprava gospodarstva i šumarstva
NAŠICE, SLAVONIJA
Proizvodi i eksportira svekolike
gospodarske i šumske proizvode